

RESOLUCIJA

**O NACIONALNEM PROGRAMU ZA JEZIKOVNO
POLITIKO 2019–2023**

(ReNPJP19–23)

(OSNUTEK, november 2018)

Kazalo vsebine

1 Uvod	6
1.1 Izhodišče in ocena stanja	6
1.1.1 Jezikovno izobraževanje	7
1.1.2 Jezikovna opremljenost	9
1.1.3 Predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021	10
1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko	11
1.3 Jezikovnopolitična vizija	12
1.4 Nosilci dejavne jezikovne politike	13
2 Vsebinska opredelitev jezikovne politike Republike Slovenije 2019–2023 s cilji in ukrepi	14
2.1 Jezikovno izobraževanje	14
2.1.1 Uvod	14
2.1.2 Splošni cilji in ukrepi	15
1. cilj: Uskladitev dejavnosti jezikovnega izobraževanja in drugih vidikov jezikovne politike na vseh ravneh	16
2. cilj: Ozaveščenost o pomenu in vlogi javne rabe slovenščine	16
3. cilj: Spremljanje jezikovnega stanja za potrebe jezikovnega izobraževanja	17
4. cilj: Zmožnost vseh govorcev slovenščine in oseb s posebnimi potrebami za uporabo jezikovnih priročnikov in jezikovnih tehnologij	17
5. cilj: Ozaveščenost o različnosti sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja	18
6. cilj: Večjezičnostna in medkulturna ozaveščenost	18
2.1.3 Slovenščina kot prvi jezik	18
2.1.3.1 V Republiki Sloveniji	18
1. cilj: Razvijanje in izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti govork in govorcev slovenščine kot prvega jezika in njihovo usposabljanje za učinkovito sporazumevanje	20
2. cilj: Razumljiv uradovadni jezik in nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbenk in uslužbencev	21
2.1.3.2 Zunaj Republike Slovenije	22
2.1.3.2.1 Začasna mobilnost – zdomstvo	22

1. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske otroke in mladino	22
2. cilj: Usposabljanje učiteljic in učiteljev za poučevanje v dvo- in večjezičnih okoljih	23
2.1.3.2.2 Zamejstvo in izseljenstvo	23
1. cilj: Spremljanje aktualne jezikovnopolitične situacije	23
2. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti in področij rabe v slovenščini kot prvem jeziku	24
3. cilj: Optimizacija poučevanja in učenja slovenščine	25
2.1.4 Slovenščina kot drugi in tuji jezik	27
Cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot drugem in tujem jeziku	28
2.1.5 Jeziki manjšin, priseljenc in priseljencev in njihovih potomk in potomcev v Republiki Sloveniji	29
Cilj: Promocija večjezičnosti	30
2.1.5.1 Italijanski in madžarski jezik	31
Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na področju jezikov narodnih manjšin	31
2.1.5.2 Romski jezik	32
Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na področju romskega jezika	32
2.1.5.3 Jeziki priseljenc in priseljencev in njihovih potomk in potomcev	33
Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev izvajanja jezikovne politike	33
2.1.6 Tuji jeziki	34
Cilj: Zagotavljanje kakovosti in optimizacija poučevanja ter učenja tujih jezikov	35
2.1.7 Osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja	36
1. cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v prilagojenih načinih sporazumevanja z gluhoslepimi	36
2. cilj: Razvijanje in krepitev sporazumevalne zmožnosti za slepe in slabovidne, osebe s specifičnimi motnjami (na primer disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) in osebe z motnjami v duševnem razvoju ter zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na tem področju	37
2.1.8 Slovenski znakovni jezik	38
Cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenskem znakovnem jeziku	39

2.1.9 Jezikovna ureditev visokega šolstva in znanosti	40
1. cilj: Omogočanje prostega pretoka študentk in študentov ter profesorice in profesorjev	40
2. cilj: Ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva	41
3. cilj: Razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku	42
4. cilj: Izboljšati položaj slovenščine kot jezika znanosti	43
2.2 Jezikovna opremljenost	44
2.2.1 Uvod	44
Cilj 1: Kontinuirano znanstveno raziskovanje slovenskega jezika in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, za izdelovanje jezikovne infrastrukture	45
Cilj 2: Optimizacija organizacije dejavnosti na področju opremljenosti slovenščine	45
Cilj 3: Koordinirano hranjenje, pridobivanje in distribuiranje jezikovnih virov in tehnologij v okviru konzorcija CLARIN	46
Cilj 4: Odprta dostopnost jezikovnih virov	46
Cilj 5: Spodbujanje razvoja slovenske Wikimedije	47
Cilj 6: Zagotavljanje dostopa do kakovostnih izvorno tujejezičnih besedil v slovenščini	47
Cilj 7: Promocija slovenskega jezika in kulture v svetu	48
2.2.2 Jezikovni opis	48
Cilj: Temeljni opis sodobne knjižne/standardne slovenščine, specializirani jezikovni opisi, dialektološki, zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovni opisi	50
2.2.3 Standardizacija	50
Cilj: Izvajanje dejavnosti, s katerimi bodo maternim in tujim govorkam in govorcem, ki se želijo naučiti slovenščine, zagotovljeni vsi pogoji, da se seznanijo z jezikovnim standardom in se sporazumevajo v skladu z njim	52
2.2.4 Terminologija in večjezičnost	52
Cilj: Vzpostavitev infrastrukture ter izdelava prosto dostopnih večjezičnih in terminoloških virov in orodij za podporo učenju in poučevanju tujih jezikov, prevajanju in terminološkemu delu	53
2.2.5 Jezikovne tehnologije	54
Cilj: Gradnja, posodabljanje in vzdrževanje temeljnih jezikovnih tehnologij za slovenščino in druge jezike, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, ter zagotavljanje njihove čim bolj proste dostopnosti	55
2.2.6 Digitalizacija	56

Cilj 1: Spodbujanje digitalizacije in omogočanje prostega dostopa za vse obstoječe jezikovne vire in priročnike, ki predstavljajo kulturno dediščino oziroma znanstveno produkcijo, vezano na slovenski jezik	57
Cilj 2: Povečana produkcija in dostopnost e-knjig v slovenščini	58
2.2.7 Osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja	59
Cilj: Opremljenost oseb s posebnimi potrebami s specifičnimi jezikovnimi in jezikovnotehnološkimi pripomočki in orodji	60
2.3 Formalnopravni vidiki slovenske jezikovne politike	60
1. cilj: Zagotovitev raziskovalnih in empiričnih podlag za pravnoformalno uokvirjanje slovenske jezikovne politike	62
2. cilj: Medsebojna uskladitev posameznih sistemskih predpisov o jezikovnih pravicah	62
3. cilj: Povečanje stopnje izvajanja normativno urejenih jezikovnih pravic različnih posebnih skupin uporabnic in uporabnikov	63
4. cilj: Povečanje stopnje izvajanja inšpekcijskega nadzora jezikovnega vidika proizvodov in storitev na trgu, poslovanja s strankami ter aktov in notranjega poslovanja pravnih in fizičnih oseb	63
5. cilj: Zagotovitev jasnejše in usklajene zakonodaje glede poimenovanja različnih ustanov, trgovin, lokalov in javnih napisov ter njeno uveljavljanje	64
2.4 Slovenščina kot uradni jezik Evropske unije	64
1. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije	65
2. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine v kontekstu predsedovanja Slovenije Svetu EU v letu 2021	66

1 Uvod

1.1 Izhodišče in ocena stanja

Pričujoči dokument je že tretja resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko Republike Slovenije po vrsti. Prvi resoluciji, s katero je bila začrtana jezikovna politika za obdobje 2007–2011, je pred tokratno sledila še resolucija za obdobje 2014–2018. Ker se kot vse druge nenehno spreminja tudi slovenska družba in z njo tudi njene jezikovne potrebe in naloge, je vzpostavitev petletnega cikla, v katerem se jezikovna politika Republike Slovenije ponovno celostno pretehta, pomemben dosežek. Pomemben korak naprej v obdobju zadnje resolucije je bil še uvedba vsakoletnega poročila o izvajanju v resoluciji predvidenih nalog na eni strani ter proti koncu obdobja ciljno opravljena študija o ustreznosti aktualne jezikovne politike na drugi strani. Vzpostavitev petletnega cikla resolucij, letnega pregledovanja izpolnjevanja nalog in enkratne študije o ustreznosti aktualne jezikovne politike zagotavlja stroki in politiki trdno podlago za premišljeno in sistematično usmerjanje jezikovne situacije v slovenski družbi. Najsplošnejši cilj, ki ga bo s pomočjo teh temeljev slovenska jezikovna politika v obdobju 2019–2023 zasledovala, je – tudi v skladu s Strategijo razvoja Slovenije 2030 – zagotovitev kakovostnega jezikovnega življenja za vse.

Analiza aktualne slovenske jezikovne politike, ki ponuja enega od temeljev za pripravo Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2019–2023, je bila opravljena v okviru ciljnega raziskovalnega projekta *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* (2016–2017, vodja K. Ahačič). Gre za prvo empirično podprto tovrstno raziskavo pri nas, neposredno namenjeno pripravi nove resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko. Raziskava je sicer doživela tudi metodološko kritiko¹, a ji verodostojnost vendarle daje tudi dejstvo, da je v njej prek posameznih sodelavcev sodeloval lep del osrednjih jezikoslovnih ustanov v Sloveniji, poleg jezikoslovne pa so bile zastopane tudi nekatere druge stroke, relevantne za jezikovno politiko.² Poleg tega lahko spremembam, do katerih je prihajalo glede na jezikovnopolitično stanje, sledimo tudi iz več ožje zastavljenih raziskav, opravljenih tudi v okviru javnega financiranja (ARRS, ministrstva, EU), o katerih se je v času veljavnosti zadnje resolucije poročalo v strokovni in znanstveni literaturi.

V kontekstu priprave nove resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko je Ministrstvo za kulturo novembra 2017 pripravilo tudi *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko*, ki je prav tako izpostavil dobre vidike zadnje resolucije in opozoril na njene pomanjkljivosti. Eden glavnih krovnih sklepov posveta je bil, da je nacionalni program 2014–2018 še vedno aktualen in da naj se, tudi da bi se izognili pretiranemu vplivu interesov vsakokrat sodelujočih posameznikov in posameznic³, namesto priprave povsem novega programa tokrat v zadnjem programu

¹ Logar, Nataša, P. Gantar, Š. Arhar Holdt, V. Gorjanc, I. Kosem, S. Krek, M. Stabej (2017). "Odziv na 'Anketo o slovenščini' projekta Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov", *Slovenščina 2.0* 5/1: 27–37.

² Raziskovalno poročilo o raziskavi so avtorji nadgradili še z monografijo *Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah* (2018, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC), nekaj soavtorjev pa posamezne vidike v tej raziskavi obravnavanih tem podrobneje obravnava še v prispevkih tematske številke revije *Slavia Centralis* (št. 2, 2018). Oboje ponuja dodatno podlago za pripravo Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2019–2023.

³ V besedilu se poimenovanja za osebe, pri katerih v širši rabi obstajata ločeni obliki za moški in ženski slovnični spol, navajata obe obliki. Na mestih, kjer se zdi to zaradi besedilnih razlogov manj ustrezno, se izrazi, navedeni samo v moški slovnični obliki, nanašajo na vse osebe ne glede na biološki ali družbeni spol (tudi v duhu zahtev po nezapletenem uradovalnem jeziku iz Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2014–2018). Izrazi, ki na globlji zgradbeni ravni vsebujejo obliko za moški ali ženski slovnični spol (npr. študentski, italijanščina), so rabljeni kot trenutno edini razpoložljivi izrazi, brez namere za kakršno koli izključevalnost.

raje zgolj prevetri in redigira posamezna poglavja, ki v luči novih okoliščin to potrebujejo, ostalo pa se ohranja.⁴ Pričujoči dokument temelji na tem izhodišču.

Za krovno spremljanje in spodbujanje izvajanja ukrepov in doseganja ciljev nacionalnega programa 2014–2018 je skozi vse njegovo obdobje skrbela spomladi 2014 ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije, ki jo vodi vodja Službe za slovenski jezik in vključuje predstavnike glavnih državnih nosilcev jezikovne politike. O uspešnosti izvajanja z vsakoletnim poročilom seznanja Vlado RS, slednja pa Državni zbor.

Tako stroka kot politika sta v zadnjih letih na ravni strateških dokumentov prepoznali nekaj izzivov, ki jih ta resolucija poskuša celostno naslavljanje. V nadaljevanju se osredotočamo na področja jezikovnega izobraževanja in jezikovne opremljenosti, ki so na ravni ciljev in ukrepov najbolj natančno obdelana, ter na bližnje predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021.

1.1.1 Jezikovno izobraževanje

Jezikovno izobraževanje je kompleksno področje jezikovne politike. Resolucija poskuša v usklajeno celoto s skupnim prizadevanjem za ustvarjanje pogojev za dostop do znanja jezikov in krepitev sporazumevalne zmožnosti sinergično povezati parcialne akcije z različnih področij, kot so slovenščina kot prvi jezik v Sloveniji, slovenščina kot prvi jezik po svetu, slovenščina kot drugi jezik, jeziki manjšin, jeziki priseljenc in priseljencev, tuji jeziki, osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja, jezik v visokem šolstvu itd. Cilj teh prizadevanj mora biti zagotavljanje enakopravne družbene participacije za vse govorke in govorce, tako v znotrajkulturnem kot medkulturnem kontekstu. Osrednja jezikovnopolitična pozornost na področju jezikovnega izobraževanja velja slovenščini v Republiki Sloveniji.

Učenje slovenščine kot prvega jezika vse bolj velja za dejavnost, ki jo morajo skupno načrtovati in ocenjevati različne stroke, kot so denimo pedagogika, jezikoslovje in sociologija. Še toliko bolj pride to do izraza danes, ko si slovenska jezikovna politika za cilj ne more več postavljati le skrbi za tradicionalno jezikovno kompetenco, temveč si mora prizadevati za stalno krepljenje njenega najširšega okvira, sporazumevalne zmožnosti. Slovenija že več let sodeluje v raziskavah iz cikla PISA, s čimer sledimo pogledu, zapisanemu v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji iz leta 2011, da je za doseg mednarodno primerljive izobraženosti naših učencev potrebna ne le mednarodna usklajenost standardov znanja, temveč tudi mednarodna usklajenost kriterijev ocenjevanja znanja z državami, s katerimi se želimo primerjati. Raziskave PISA preverjajo tudi bralno pismenost, ki je v okviru raziskave opredeljena kot posameznikova sposobnost razumevanja, uporabe in razmišljanja o napisanem besedilu za doseganje določenih namenov, razvijanje posameznikovega znanja in zmožnosti ter sodelovanje v družbi, zato presega pouk slovenščine, je pa z njim vendarle tesno povezana, saj ravno pri pouku slovenščine ozaveščamo učence o različnih bralnih strategijah, vzgajamo potrebo po branju umetnostnih besedil ipd.

Medtem ko so rezultati predhodnih raziskav v tem ciklu, najpomembnejše raziskave PISA 2009, v kateri je bilo poudarjeno področje bralna pismenost, ugotavljali podpovprečne rezultate slovenskih petnajstletnic in petnajstletnikov s področja bralne pismenosti, pa so rezultati mednarodne raziskave PISA 2015, ki so bili objavljeni leta

⁴ Prim. Stabej, Marko (2017). Spetletka? B. Lipovšek in S. Bergoč (ur.). *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko: prispevki*. Ministrstvo za kulturo. Str. 7–8. Prim. Članice in člani Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 2017. *Izjava ob priložnosti javnega posveta o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko* 28. 11. 2017. B. Lipovšek in S. Bergoč (ur.). *Javni posvet o novem nacionalnem programu za jezikovno politiko: prispevki*. Ministrstvo za kulturo. Str. 9–10.

2016, pokazali precej nadpovprečne rezultate slovenskih petnajstletnic in petnajstletnikov s področja bralne pismenosti med 72 državami OECD in partnericami. Ker predstavlja slaba bralna pismenost problem z vidika osebnostnega razvoja in socialnega vključevanja posameznic in posameznikov v skupnost ter učinkovitega ekonomskega razvoja trajnostno naravnane družbe in ker skrb za stalno razvijanje bralne pismenosti izhaja tudi iz priporočil Evropske unije, je bilo predhodnim podpovprečnim rezultatom v strokovni in širši javnosti posvečene precej pozornosti, v resoluciji 2014–2018 in Akcijskem načrtu za jezikovno izobraževanje pa je bilo predvidenih več ukrepov, ki so ciljali na izboljšavo bralne pismenosti. Velik pozitiven premik v rezultatih na preverjanjih PISA bi zato lahko imeli za uspeh in potrditev nedavne jezikovne politike na področju izobraževanja. Vendar je pred takim sklepom vendarle smiselno počakati vsaj še na rezultate zadnjega preverjanja PISA, opravljenega v letu 2018, v katerem je bil prvič po letu 2009 spet poudarek ravno na bralni pismenosti.

Zaskrbljujoč podatek pa predstavlja dejstvo, da se je v zadnji mednarodni primerjalni raziskavi o stanju in uporabi spretnosti odraslih (PIAAC, 2012–2015) Slovenija na vseh merjenih področjih spretnosti, vključno z besedilnimi spretnostmi, znašla pod povprečjem OECD in EU. V Sloveniji ima kar tretjina oseb med 16. in 65. letom tako nizko raven besedilnih spretnosti, da jih to ovira pri delu in vključevanju v družbo, brati pa so sposobni le kratka in preprosta besedila. Nadalje rezultati kažejo, da je višja raven spretnosti tesno povezana z višjo ravniyo produktivnosti, zaposlovanja in prihodkov. Ključnega pomena pa so te spretnosti tudi pri spodbujanju družbenega sodelovanja in vključevanja, saj ljudje z višjimi spretnostmi bolj zaupajo institucijam, so bolj dejavni v državljanskem in političnem življenju in so bolj zdravi. Podobno kot pri raziskavah bralne pismenosti otrok in mladostnikov (PISA) je sicer tudi pri besedilnih spretnostih odraslih trend pozitiven, saj so se slovenski odrasli pri besedilnih spretnostih v raziskavi PIAAC odrezali bolje kot pri predhodni raziskavi (IALS, 1994–1998). Še vedno pa ostaja za jezikovno politiko težavno dejstvo, da je Slovenija pri besedilnih spretnostih odraslih precej pod povprečjem OECD.

V luči nedavnega bistvenega pozitivnega premika pri dosežkih v raziskavi bralne pismenosti otrok in mladostnikov PISA bo v prihodnosti pomembno poskusiti ugotoviti, kateri ukrepi so tisti, ki so k izboljšanju rezultatov največ prispevali, da bi se lahko nadpovprečni rezultati iz raziskave PISA 2015 prevedli v trajno nadpovprečne rezultate in s tem v trajne koristi za slovensko družbo. Dokler to ni znano ter v luči rezultatov raziskave PIAAC o besedilnih spretnostih odraslih, je pomembno še naprej s čim raznovrstnejšimi ukrepi spodbujati in razvijati prav vse vidike pismenosti v vseh starostnih obdobjih. Ukrepanje mora potekati v skladu s splošnimi prioritetami in tudi specifičnimi cilji razvijanja pismenosti po posameznih starostnih obdobjih, ki jih določa predlog Nacionalne strategije za razvoj bralne pismenosti (predlog 5. 4. 2017), s še posebno občutljivostjo za razvijanje jezikovne zmožnosti ranljivih skupin.

Pri jezikovnem izobraževanju je treba celostno načrtovati in spremljati celotno vertikalo, vključno z jeziki v visokem šolstvu, glede česar v zadnjih letih, še posebej v kontekstu prenavljanja visokošolske zakonodaje, potekajo živahne razprave o tem, kako uravnotežiti težnjo po znanstveni in visokošolski odličnosti na eni strani ter skrb za razvoj in krepitev slovenščine tudi na tem področju na drugi strani. Slovenska jezikovna politika mora s posebno pozornostjo obravnavati tudi učenje slovenščine kot sosedskega jezika za večinske prebivalce in prebivalke sosednjih držav: Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške. To je pomembno tudi za premagovanje nerazumevanja in težav, s katerimi se na marsikaterem odseku obmejnega pasu sosednjih držav srečujejo pripadnice in pripadniki avtohtone slovenske narodne manjšine (v vseh štirih sosednjih državah). Šengensko odprtost državnih mej bi bilo mogoče bolj izrabiti za uveljavljanje kulturnopolitične vizije skupnega slovenskega kulturnega prostora. Čeprav se stanje po

vstopu Slovenije v EU postopoma izboljšuje (večji ugled slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov EU), v nekaterih primerih še ni zadostnega napredka, na primer glede nerednega financiranja slovenskih kulturnih in izobraževalnih ustanov v Italiji s strani italijanske države, reševanja jezikovnega položaja porabskih Slovencev in Slovenk na Madžarskem na področju šolstva ipd.

V luči okrepljenih migracij bo morala Slovenija izoblikovati tudi diferencirano prevodno politiko, ki bo v obzir jemala različne kontekste posameznih skupin tujejezičnega prebivalstva (med drugim kratkoročnih, srednjeročnih in dolgoročnih migrantov), in nato prek usmerjanja prevajalskega izobraževanja skrbeti tudi za zagotavljanje kadra za izvajanje začrtane prevodne politike.

1.1.2 Jezikovna opremljenost

Na področju jezikovne opremljenosti je zadnja resolucija ravno tako prepoznavala izzive, ki so potrebni hitrega in učinkovitega ukrepanja. Ti so zajemali tako izzive glede tradicionalnejšega jezikovnega opisa in predpisa kot glede jezikovnotehnoloških orodij in virov. Kot enega večjih dosežkov iz obdobja resolucije 2014–2018 lahko izpostavimo vzpostavitev in zagon raziskovalne infrastrukture CLARIN, ki je organizirana kot medinstitucionalni konzorcij in zagotavlja gradnjo in delovanje poenotene računalniške platforme, ki raziskovalnim skupnostim nudi trajno hrambo in prosti dostop do jezikovnih virov, aplikacij in naprednih orodij za računalniško obdelavo slovenščine in drugih jezikov. Še en, zaradi svoje narave širše odmeven dosežek iz obdobja zadnje resolucije pa je nadomestitev portala Slovanske in besedilne zbirke s portalom Fran ter večkratna nadgradnja oziroma razvoj, vključno z vključevanjem dodatnih virov, tega portala v široko uporabljano spletišče, na katerem imajo tako specializirani kot splošni uporabniki možnost centraliziranega dostopa do zajetne količine predvsem leksikografskih podatkov o slovenščini.

Kljub nekaterim pomembnim dosežkom iz obdobja zadnje resolucije pa krovna raziskava o stanju jezikovne politike ob koncu resolucijskega obdobja ugotavlja, da je ena temeljnih težav na področju oblikovanja jezikovne opremljenosti v Sloveniji to, da se tudi naloge, ki so že v nacionalnem programu 2014–2018 in spremljajočem Akcijskem načrtu za jezikovno opremljenost opredeljene kot ene ključnih, ne izvajajo.⁵ Kot splošni odziv na del izzivov jezikovne opremljenosti, vključno s pravkar omenjeno težavo neizvajanja, je Vlada Republike Slovenije marca 2017 ustanovila Svet za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, ki je takoj po ustanovitvi tudi začel z delom. Naloge Sveta vključujejo usmerjanje nadaljnjega razvoja na področju jezikovnih virov in tehnologij, podpiranje celovitih rešitev na področju digitalizacije slovenščine, vrednotenje uporabnosti preteklih dosežkov na področju jezikovnih virov in tehnologij in možnosti za njihovo nadgradnjo, določanje smernic na področju jezikovnih virov in tehnologij v državni upravi, določanje smernic glede odprtega dostopa do jezikovnih virov in tehnologij, določanje tehničnih standardov izdelkov in storitev, ki zagotavljajo povezljivost posameznih elementov, določitev spletnega repozitorija za vire in tehnologije za nadaljnjo uporabo, dajanje predlogov in pobud Vladi RS v zvezi z nadaljnjim načrtovanjem razvoja jezikovnih virov in tehnologij, letno poročanje Vladi

⁵ Prim. Ahačič, Kozma, s sod. (2017). *Ciljni raziskovalni projekt Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov (raziskovalno poročilo)* (dostopno:

[http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/NPJP-19-](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/NPJP-19-25/Raziskovalno_porocilo_koncno_CRP-jezikovna_politika.pdf)

[25/Raziskovalno_porocilo_koncno_CRP-jezikovna_politika.pdf](http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/slovenski_jezik/NPJP-19-25/Raziskovalno_porocilo_koncno_CRP-jezikovna_politika.pdf)); prim. Ahačič, Kozma, s sod. (2018). *Pravna ureditev in programski dokumenti o jezikovni rabi in praksah jezikovnih uporabnikov v Republiki Sloveniji in uporabnikov slovenskega jezika v sosednjih državah*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC.

RS o svojem delu ter po potrebi ustanavljanje operativnih delovnih podskupin in nadzor njihovega dela.

Izvedba ukrepa, ki ga kot predpogoj za učinkovitejše izvajanje že identificiranih ciljev navaja omenjena raziskava, namreč da bi morale biti naloge na infrastrukturnem področju jasno hierarhizirane glede na prioriteto in vrstni red izvedbe, je eden prvih dosežkov Sveta za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij. Svet je v letu 2017 sklenil, da naj se v okviru razpoložljivih sredstev pri realizaciji razvoja jezikovnih virov in tehnologij pozornost posveti predvsem govornim tehnologijam, vzdrževanju in nadgradnji korpusov, semantičnim virom in tehnologijam, strojnemu prevajanju, terminološkemu portalu, črkovalniku in pravopisno-slovničnemu pregledovalniku ter osrednjemu infrastrukturnemu centru za jezikovne vire in tehnologije. Navedene prioritete odražajo dejstvo, da ustvarja razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij v tem tisočletju globalizirano okolje, v katerem bi lahko zaradi zaostanka pri tehnološkem razvoju posamezni jeziki postali manj privlačni in konkurenčni. Še posebej ko gre za državne jezike, ima to tudi obširne negativne posledice za družbo. Da se to ne bi zgodilo, potrebujejo posamezni jeziki čim večjo prisotnost na svetovnem spletu, čim bolj razvite sodobne digitalne vire in čim bolj razvita jezikovnotehnološka orodja. V prihajajočem obdobju je zato ob upoštevanju prioritete, ki jih je določil Svet za spremljanje razvoja jezikovnih virov in tehnologij, potrebna kar najširša skrb za jezikovnotehnološko opremljenost slovenščine, brez hkratnega zapostavljanja skrbi za opremljenost slovenščine z osnovnimi jezikoslovnimi viri in razvojem osnovnega jezikoslovnega opisa. Veliko pozornost pa je treba posvetiti tudi osnovni opisni in jezikovnotehnološki opremljenosti drugih jezikov, ki sodijo v okvir jezikovne politike Slovenije, npr. slovenskemu znakovnemu jeziku.

1.1.3 Predsedovanje Slovenije Svetu Evropske unije v letu 2021

Od julija do decembra 2021 bo Slovenija predsedovala Svetu Evropske unije. Čeprav Svet EU nima zakonodajnih pristojnosti, pa določa strateške usmeritve, pospešuje razvoj in integracijo, usmerja zakonodajno politiko in deluje kot skupno predsedstvo, zato ima za predsedujočo državo tudi simbolno vlogo. V času predsedovanja bosta tako Slovenija kot slovenščina deležni znatno povečane protokolarne in medijske pozornosti, kar je treba v celoti izkoristiti. Ker se skrb za ugled, vidnost in promocijo slovenščine šteje med stalne naloge slovenske jezikovne politike, predstavlja predsedovanje že samo po sebi uresničevanje tega cilja. Hkrati pa predstavlja predsedovanje tudi lepo priložnost za dodatno načrtno ozaveščanje uporabnic in uporabnikov slovenščine o opolnomočenosti slovenščine za najprestižnejše komunikacijske kontekste ter za promocijo slovenščine drugod v Evropi in širše po svetu.

Po drugi strani prinaša predsedovanje Svetu EU za Slovenijo čisto praktične naloge in priložnosti. V času predsedovanja bodo povečane potrebe po prevajanju in lektoriranju, kar pomeni neposredno potrebo po povečanju tovrstnih zmogljivosti. Tako s povečanjem števila usposobljenih prevajalcev in tolmačev kot z razvojem orodij, posebej strojnega prevajalnika, je treba poskrbeti, da bodo te zmogljivosti zagotovljene in preizkušene še pred predsedovanjem, v času priprav na predsedovanje pa bo treba zagotoviti tudi dodatna ciljna jezikovna izobraževanja v državni upravi. Po drugi strani pa dodatna jezikovna izobraževanja za državno upravo in še posebej razvoj strojnega prevajalnika pomenijo tudi priložnost za širjenje takih znanj in zagotovitev tistih orodij, ki si jih slovenska jezikovna politika tako ali tako postavlja med nujne naloge. Predsedovanje Slovenije Svetu EU mora slovenska jezikovna politika torej izkoristiti ne samo za uresničevanje ciljev na bolj simbolni in ozaveščevalni ravni, temveč prek

opravljanja spremljajočih ciljnih nalog tudi za zagotavljanje širše in trajneje uporabnih orodij in s tem uresničevanje ciljev na čisto praktični ravni.

1.2 Okvir nacionalnega programa za jezikovno politiko

Sodobna slovenska jezikovna situacija zahteva premišljeno in dejavno jezikovno politiko, ki upošteva zgodovinske danosti in tradicijo, hkrati pa opravlja nove naloge in dosega nove cilje v sodobnih razmerah. Razvojno naravnana jezikovna politika temelji na prepričanju, da so slovenska država, slovenski jezik in slovenska jezikovna skupnost vitalne in dinamične pojavnosti, ki naj se nadalje razvijajo in krepijo. Na področjih, ki potrebujejo za ohranjanje obsega, vitalnosti in dinamičnosti slovenskega jezika še posebno skrb, pa je treba zagotavljati ukrepe, ki bodo stanje po potrebi izboljševali. Širši okvir slovenske jezikovne politike predstavlja jezikovna politika Evropske unije.

Med bistvenimi deli uresničevanja temeljnih človekovih pravic je tudi pravica posameznikov in posameznic do rabe svojega jezika in do povezovanja v jezikovne skupnosti. Ob tem mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo slovenščina pri domačih govorkah in govorcih ostajala prevladujoča prostovoljna izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe. Če izkušnje kje pokažejo, da je nezanimljiv del govork in govorcev slovenščine pripravljen svoj materni jezik zapostavljati, pa se ne sme apriorno odpovedovati možnosti zavezujočega pravnega predpisovanja rabe v določenih javnih oz. formalnih jezikovnih položajih. Še pomembneje za nadaljnjo vitalnost in krepitev položaja slovenščine pa je uzavestiti njeno polnofunkcionalnost ter s sistematičnim razvijanjem spretnosti in vednosti o sistemskih izraznih možnostih, ki jih ponuja slovenščina, vzgajati in spodbujati suverene, samozavestne in motivirane uporabnice in uporabnike slovenskega jezika, hkrati pa ga temeljiteje opremiti z vsem, kar za svoje delovanje potrebujejo vsi sodobni javni jeziki in njihove govorce in govorki.

V kontekstu domačih govork in govorcev slovenščine se pozornost posveča tudi razvoju sporazumevalne zmožnosti različnih ranljivih skupin (mladih, ki zgodaj opustijo šolanje, socialno ogroženih itd.), še posebej odraslih, ki sporazumevalne zmožnosti niso zadostno razvili v času šolanja ali pa je niso negovali in razvijali v odrasli dobi. S tem se poskušata v duhu koncepta družinske pismenosti spodbujati razvoj sporazumevalne zmožnosti in pozitiven odnos do jezika in jezikovne kulture v družini, ki je pomemben dejavnik uspešnosti otrok med šolanjem.

Slovenska jezikovna politika se zaveda posebne odgovornosti, ki jo ima do Slovencev in Slovencev zunaj meja Republike Slovenije, hkrati pa upošteva vse, ki jim slovenščina ni materni jezik: pripadnice in pripadnike madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti, priseljenke in priseljence ter vse druge, ki prihajajo ali želijo prihajati znotraj ali zunaj meja Republike Slovenije v stik s slovenskim jezikom. Spodbuja učenje in rabo slovenskega jezika na vseh ravneh ter za vse ciljne skupine. Velik pomen daje temu, da se zavedanje o polnofunkcionalnosti in uporabnosti slovenščine sprti uzavešča med vsemi novimi tujimi govorkami in govorki v slovenskem kontekstu, ki ob prihodu v Slovenijo slovenščine še ne znajo, ter da jim je omogočeno, da se lahko slovenščine kar se da hitro in enostavno naučijo. Hkrati pa sistematično skrbi za specifične jezikovne potrebe madžarske in italijanske narodne skupnosti, romske skupnosti ter priseljenk in priseljencev na eni strani ter za čim boljši sistem poučevanja tujih jezikov v Sloveniji in njihovo ustrezno razpršenost glede na kulturnocivilizacijske in gospodarske potrebe Republike Slovenije na drugi strani.

S še posebno občutljivostjo skrbi za osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja. V tem okviru je zaradi specifičnosti njihovega sporazumevanja posebna skrb namenjena gluhih (slovenskemu znakovnemu jeziku kot

prvem jeziku večine gluhih), pa tudi vsem drugim osebam s posebnimi potrebami: slepim in slabovidnim (besedilom v brajici ter informacijsko-komunikacijski tehnologiji, namenjeni slepim in slabovidnim osebam), gluhoslepim (prilagojenim načinom sporazumevanja z gluhoslepimi ter informacijsko-komunikacijski tehnologiji, namenjeni gluhoslepim), osebam s specifičnimi motnjami (kot so disleksija, slabše bralne in učne zmožnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) ter osebam z motnjo v duševnem razvoju.

Pomemben vidik uresničevanja jezikovnih pravic je tudi vzpostavljanje pogojev za strpno in spoštljivo sporazumevanje. Republika Slovenija na vseh področjih javnega življenja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo itd.) z različnimi mehanizmi, spodbujevalnimi in normativnimi, skrbi za način sporazumevanja, ki zagotavlja vsem družbenim skupinam enakopravno sodelovanje v družbi (nediskriminatorna in vključujoča raba jezika, spoštovanje kulturne raznolikosti na ravni jezika ipd.).

1.3 Jezikovnopolitična vizija

Čeprav je nacionalni program za jezikovno politiko odziv na celotne jezikovnopolitične razmere, je v ospredju njegove skrbi in predlaganih ukrepov slovenščina (urejanje njenega statusa in korpusa), ob tem pa svojo pozornost namenja tudi vsem drugim jezikom, ki spadajo v okvir slovenske jezikovne politike. Slovenščina je danes notranje celovit, družbeno in strukturno neokrnjen ter razvojno odprt jezik in taka naj bo tudi v prihodnosti. Republika Slovenija zato zagotavlja, da se slovenščina uporablja in nadalje razvija na vseh področjih javnega življenja znotraj meja slovenske države ter v ustreznih evropskih in mednarodnih okvirih. Skrbi za to, da se njene državljanke in državljani ter prebivalke in prebivalci lahko vključujejo v sporazumevalne procese, ki jim omogočajo enakopravno sodelovanje v državni in mednarodni skupnosti, pridobivanje in menjavo znanja ter izpolnjevanje osebnih, poklicnih in kulturnih potreb. Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovanje skupnosti samostojnih govorcev in govork z razvito jezikovno oziroma sporazumevalno zmožnostjo v slovenščini, zadostnim znanjem drugih jezikov, z visoko stopnjo jezikovne samozavesti in ustrezno stopnjo pripravljenosti za sprejemanje jezikovne in kulturne različnosti. Za ta namen država zagotavlja zbiranje, obdelovanje in trajno dostopnost zanesljivih slovničnih, slovarskih in stilskih informacij o vseh pojavnih oblikah slovenščine, še posebej o knjižnem jeziku kot njeni eksplicitno standardizirani in povezovalni različici. Skrbi tudi za podatkovne jezikovne vire, ki jih potrebujejo govorce in govorce drugih jezikov pri učenju in rabi knjižne slovenščine, ter za tiste vire, ki jih govorce in govorce slovenščine potrebujejo pri učenju in rabi drugih jezikov. Ob tem pa skrbi tudi za podatke in vire, potrebne za uporabo slovenskega znakovnega jezika, slovenske brajice in prilagojene načine sporazumevanja gluhoslepih.

Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj države, hkrati pa svojim državljanke in državljanom, drugim prebivalkam in prebivalcem ter obiskovalkam in obiskovalcem v skladu z njihovimi pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami omogoča sporazumevanje in obveščanje v tujih jezikih. Zavzema se za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic slovenske jezikovne skupnosti v sosednjih državah ter pravic govork in govorcev slovenščine kot enega izmed uradnih jezikov Evropske unije in v mednarodnih telesih. Slovenščina za svoje govorce in govorce že doslej na marsikaterem področju rabe ni bila edina možnost; s povečanim svetovnim pretokom znanja, blaga, storitev in oseb ter še učinkovitejšim učenjem drugih jezikov pa se bodo možnosti izbire raznih jezikov za izpolnjevanje različnih sporazumevalnih potreb še širile. Zato mora slovenska jezikovna politika z ustreznimi ukrepi poskrbeti, da bo

slovenščina pri domačih govorcih in govorkah ostajala prevladujoča prostovoljna (samoumevna) izbira v čim večjem obsegu zasebne in javne rabe, z ustrežno motivacijo in dobrimi možnostmi učenja pa naj bo slovenščina privlačna in dostopna za učenje in rabo tudi pri čim več govorcih in govorkah drugih jezikov, obvezna pa za vse tiste, ki se hočejo poklicno uveljavljati v javnem sporazumevanju ali sploh na jezikovno občutljivih delovnih mestih.

Ob zagotavljanju prevladujoče vloge slovenščine v uradnem in javnem življenju znotraj države Republika Slovenija hkrati skrbi za krepitev in dosledno uresničevanje jezikovnih pravic ustavno določenih manjšin ter omogoča ohranjanje in obnavljanje rabe jezikov drugih jezikovnih skupnosti in priseljencev.

1.4 Nosilci dejavne jezikovne politike

Neposredni nosilci jezikovne politike Republike Slovenije so državni organi. Jezikovna politika v državnem okviru mora biti oblikovana tako, da lahko zanjo prevzamejo ne le izvajalsko in proračunsko odgovornost, temveč tudi vsebinsko pobudo konkretni nosilci s posameznih področij. V zadnjem resolucijskem obdobju so bile opravljene določene spremembe, ki to do neke mere tudi omogočajo. V sedanji strukturi izvršilne oblasti Republike Slovenije je ključno telo za koordinacijo slovenske jezikovne politike Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo in glede na središčno vlogo slovenskega jezika v slovenski jezikovni politiki se zdi smiselno, da to tudi ostane in se v skladu s širše razumljeno jezikovno politiko še strokovno okrepi. Slovenska jezikovna politika namreč sega vsebinsko gledano vendarle precej širše od načrtovanja položaja in podobe slovenskega jezika. Čeprav je usklajevanje formalnopравnih določil in predpisov v zvezi s slovenščino in drugimi jeziki na območju RS sicer nujno potrebno, pomeni dejavna jezikovna politika, h kateri se je Republika Slovenija zavezala z *Zakonom o javni rabi slovenščine*, vendarle bistveno širšo dejavnost, ki zadeva tudi druge vsebine in posledično druge mehanizme izvršilne oblasti.

Ravno z namenom, da lahko posamezni državni organi kot glavni nosilci jezikovne politike zanjo prevzamejo izvajalsko odgovornost in vsebinsko pobudo na svojih področjih, je bila v letu 2014 kot uresničitev zaveze iz nacionalnega programa 2014–2018 ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje izvajanja jezikovne politike Republike Slovenije. Telo, ki deluje pod vodstvom vodje Službe za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo, vključuje predstavnike vseh za jezikovno politiko ključnih državnih organov. Delovna skupina je pristojna, da:

- spremlja in spodbuja izvajanje ukrepov in doseganje ciljev iz nacionalnega programa,
- sprejema poročila o izvedenih ukrepih,
- po potrebi skrbi za koordinacijo izvajanja ukrepov, ki zahtevajo sodelovanje več vladnih organov ali nosilcev javnih pooblastil,
- daje pobude za spremembo zakonodaje s področja jezikovne politike,
- daje predloge in pobude v zvezi z nadaljnjim načrtovanjem jezikovne politike,
- skrbi za promocijo nacionalnega programa v javni upravi ter njegovo uveljavitev v javnosti.

Delovna skupina je vse od ustanovitve o uspešnosti izvajanja jezikovne politike, kot je bila začrtana v nacionalnem programu 2014–2018 in v akcijskih načrtih, vsako leto poročala Vladi RS, slednja pa Državnemu zboru. Obsežna poročila delovne skupine so prinesla temeljit vsakoletni pregled izvedenih ukrepov in v tem smislu stalno in celovito spremljanje izvajanja začrtane državne jezikovne politike. Nima pa delovna skupina kot taka pravih pristojnosti niti za vplivanje na (ne)izvajanje začrtane jezikovne politike kot

celote niti za vplivanje na (ne)izvajanje konkretnih ukrepov. Te pristojnosti ostajajo znotraj posameznih državnih organov oziroma nosilcev posameznih ukrepov, zato je izvajanje oziroma neizvajanje posameznih ukrepov pogosto še vedno stvar parcialno in priložnostno določenih prioritet. Hkrati delovna skupina tudi nima odločevalnih pristojnosti pri odločanju o jezikovnopoličnih rešitvah ali pri njihovem izvajanju oziroma nadzorovanju.

Jezikovna politika je sestavni del drugih politik, od šolske do gospodarske, z njo je povezana tudi kulturna politika. Tako k splošnim ciljem, izraženim v viziji tega jezikovnopoličnega programa, kot h konkretnim ciljem tega jezikovnopoličnega programa s svojo dejavnostjo pomembno prispevajo najrazličnejši dejavniki in javni sistemi, kot so kulturne in umetniške ustanove, knjižnice ter drugi. Tako so na primer pri knjižnicah za doseganje ciljev jezikovne resolucije najpomembnejše splošne in šolske knjižnice. Neposredno lahko prispevajo na primer k rabi, razvoju in ohranjanju slovenščine; pomembno vlogo imajo pri razvijanju pismenosti za vse ciljne skupine jezikovne politike (npr. govorce in govorke slovenščine, madžarščine, italijanščine, romščine, uporabnice in uporabnike slovenskega znakovnega jezika ...); pomembno vlogo imajo pri vseživljenjskem razvijanju bralne kulture za vse ciljne skupine jezikovne politike in zagotavljanju podpore družinski pismenosti; z opremljenostjo z gradivom za osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja in njegovo promocijo lahko pomembno prispevajo tudi k ozaveščanju o drugih načinih sporazumevanja, z opremljenostjo z besedili v jezikih priseljenskih skupnosti ter v tujih jezikih pa k večjezičnosti in k ozaveščanju o družbeni prisotnosti še drugih jezikov. A ker je ob njihovih jezikovnopoličnih vidikih vloga knjižnic hkrati tudi bistveno širša, od splošnoizobraževalnega do splošnokulturnega poslanstva, pa tudi v izogib prekrivanju z drugimi dokumenti (npr. nacionalni program za kulturo) knjižnice v program jezikovne politike niso posebej vključene kot nosilci.

Ocena sredstev, ki so navedena pri posameznih ukrepih, je pripravljena na podlagi poročil realizacije preteklega nacionalnega programa, če je znesek višji, so sredstva zgolj načrtovana in ne še zagotovljena. Razpoložljiva sredstva se namreč opredelijo v vsakoletnem Zakonu o izvrševanju proračunov Republike Slovenije, v primeru Evropskih socialnih skladov nova in dodatna sredstva sovpadajo v večji meri z novim kohezijskim programskim obdobjem 2021–2027, katerega načrtovanje in postavljanje prioritet se v tem trenutku še nista začeli.

2 Vsebinska opredelitev jezikovne politike Republike Slovenije 2019–2023 s cilji in ukrepi⁶

2.1 Jezikovno izobraževanje

2.1.1 Uvod

Znanje jezikov je hkrati simbolna in praktična vrednota, ki mora biti dostopna vsakomur ne glede na kulturno, izobrazbeno ali premoženjsko ozadje. Zato Republika Slovenija skozi vsa njihova življenjska obdobja skrbi za jezikovno izobraževanje vseh svojih državljanek in državljanov ter prebivalk in prebivalcev, pa tudi Slovencev po svetu in tujcev, ki prihajajo v stik s slovenskim jezikovnim prostorom, in sicer na več ravneh.

Slovenska jezikovna politika skrbi za čim kakovostnejši pouk slovenščine kot prvega jezika na območju Republike Slovenije ter za čim večjo dostopnost pouka

⁶ Oštevilčenje ukrepov pri posameznih ciljih in ukrepih ne pomeni prioritete razvrščanja.

slovenščine za Slovenke in Slovence po svetu.⁷ V svojem izobraževalnem sistemu upošteva specifične potrebe tistih otrok in mladih priseljenk in priseljencev, ki jim slovenščina predstavlja drugi ali tuji jezik, skrbi pa tudi za promocijo izpopolnjevanja slovenščine pri odraslih maternih govornicah, za promocijo učenja slovenščine pri odraslih, ki jim slovenščina predstavlja drugi ali tuji jezik, ter za promocijo učenja slovenščine v tujini. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, skrbi za kakovostno izobraževanje v italijanščini oziroma madžarščini, skrbi za uporabo in razvoj jezika romske skupnosti, prav tako pa vsem drugim jezikom manjšinskih skupnosti, priseljenskih skupnosti ipd. priznava pravico do ohranjanja in obnavljanja lastnega jezika in kulture. Pri izobraževanju upošteva jezikovne pravice oseb s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja.

V skladu s tradicijo pozitivnega vrednotenja znanja različnih tujih jezikov in glede na sodobne potrebe po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije je ena prednostnih usmeritev slovenske jezikovne politike upoštevanje jezikovne raznolikosti in spodbujanje funkcionalne večjezičnosti oziroma raznojezičnosti. Cilj je, da bi bili govorniki in govornice slovenščine kot prvega jezika jezikovno kompetentni in ozaveščeni ter da bi razvili zmožnost učinkovitega, samozavestnega in kakovostnega sporazumevanja v slovenščini in po možnosti vsaj še v dveh jezikih, tako na področju splošne kot poklicne rabe. Pri tem naj se utrjuje zavest o položaju slovenščine kot uradnega jezika v Republiki Sloveniji, o tem, da je slovenščina materni jezik večine prebivalstva, pa tudi drugi ali tuji jezik za številne govorce drugih maternih jezikov, ter o enakovrednosti vseh jezikov.

Skladno s spoštovanjem temeljnih človekovih pravic in načel Evropske unije, Sveta Evrope in drugih mednarodnih organizacij se Slovenija zavezuje k spodbujanju medsebojnega razumevanja, solidarnosti in družbene kohezije. Javnost se mora zavedati, da imajo vsi pravico do vključevanja v javno življenje, da mora biti srečevanje z različnostjo strpno in naklonjeno ter da imajo različne skupine govornikov in govorcev slovenščine in drugih jezikov različne sporazumevalne potrebe in različno stopnjo jezikovne zmožnosti. S tem je povezano tudi ozaveščanje govornikov in govorcev o občutljivi rabi jezika pri vzpostavljanju družbenih razmerij (vključujoča raba jezika, premišljena raba izrazov za potencialno ranljive skupine ipd.). Jezikovno izobraževanje ima ključno vlogo pri uresničevanju navedenih usmeritev. V tem okviru je bistvena razširitev razumevanja vloge učiteljic in učiteljev slovenščine, drugih jezikov in tudi nejezikovnih predmetov. Vsi učitelji in učiteljice so namreč tudi učitelji oziroma učiteljice jezika; niso le posredovalci oziroma posredovalke jezikovnega, ampak tudi kulturnocivilizacijskega znanja ter so tako vezni člen med različnimi jeziki, kulturami in identitetami. Da bi učitelji in učiteljice to vlogo v resnici lahko opravljali, jih je treba dodatno usposablјati in jim dati čim večjo avtonomijo, ki med drugim vključuje tudi prožno uporabo in udejanjanje učnih načrtov glede na različne potrebe tistih, ki jih učijo. Samo tako bodo lahko dvignili svojo jezikovno samozavest.

2.1.2 Splošni cilji in ukrepi

Nekateri cilji in ukrepi na področju jezikovnega izobraževanja se morajo načrtovati povezano in enotno ne glede na različnost jezikov in ciljnih skupin. Načrtovanje in izvajanje jezikovnega izobraževanja morata temeljiti tudi na ustreznih podatkih o jezikovnem standardu, jezikovni rabi, sporazumevalnih potrebah, jezikovnih stališčih ipd., katerih pripravo in zbiranje predvideva ta dokument. Splošnejšim ukrepom pri

⁷ Izraz pouk slovenščine je tu rabljen v širokem smislu, torej kot pouk slovenščine v smislu celovite sporazumevalne zmožnosti v slovenščini, vključno z različnimi vidiki pismenosti (bralna pismenost, funkcionalna pismenost itd.).

ciljih tega poglavja lahko sledijo vključitve bolj specifičnih in kontekstualno vezanih ukrepov z istega krovnega področja v drugih poglavjih.

1. cilj: Uskladitev dejavnosti jezikovnega izobraževanja in drugih vidikov jezikovne politike na vseh ravneh

Ukrep:

- izvajalci posameznih ukrepov skrbijo za pretok informacij med vsemi relevantnimi nosilci jezikovne politike, o izvajanju ukrepov redno obveščajo Medresorsko delovno skupino za spremljanje izvajanja jezikovne politike, pri čemer poročajo za celotno področje, ki ga vsebinsko pokrivajo, vključno z institucijami, ki spadajo v njihovo pristojnost (javni zavodi, agencije ipd.).

Kazalnik:

- obveščenost in učinkovito delovanje Medresorske delovne skupine za spremljanje izvajanja jezikovne politike.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovito načrtovanje in izvajanje jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja ter posledično dvig ravni funkcionalne pismenosti vseh tipov govorcev; obveščenost splošne javnosti o slovenski jezikovni situaciji in jezikovni politiki.

Nosilec: MK v sodelovanju z drugimi organi državne uprave.

2. cilj: Ozaveščenost o pomenu in vlogi javne rabe slovenščine

Ukrepa:

- ozaveščanje o pomenu in vlogi rabe slovenščine na celotni vertikali izobraževanja ter v javnih medijih, med drugim tudi na specifičnih področjih, kot je nediskriminatorna raba jezika;
- ozaveščanje o pomenu kakovostne jezikovne rabe v javnih medijskih ustanovah ter o pomenu primerne obsega lektorskih storitev v javnih medijskih ustanovah.

Kazalnik:

- število projektov, akcij ozaveščanja.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov.

Predvideni učinki: samozavestni uporabniki slovenščine, spremenjena podoba jezikovne krajine v prid večje prisotnosti slovenščine.

Nosilca: MK, MIZŠ.

3. cilj: Spremljanje jezikovnega stanja za potrebe jezikovnega izobraževanja

Ukrepi:

- spodbujanje aplikativnih in temeljnih raziskav o sodobnem slovenskem jeziku, njegovi zgodovini, njegovih govorcih (slovenščina kot prvi jezik, slovenščina kot drugi ali tuji jezik), njihovi jezikovni zmožnosti, bralni pismenosti, sporazumevalnih potrebah in stališčih, spodbujanje kontrastivnih in sociolingvističnih raziskav, spodbujanje raziskav regionalnih različic in slovenščine zunaj Republike Slovenije;
- spodbujanje raziskav o vseh drugih vidikih jezikovne politike v Republiki Sloveniji (manjšinski jeziki, jeziki priseljencev in njihovih potomcev, tuji jeziki, sporazumevanje oseb s posebnimi potrebami), pri čemer so specifične raziskave navedene v posebnih poglavjih.

Kazalnik:

- število raziskav.

Ocenjena okvirna sredstva: 2.250.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovne izobraževalne politike.

Nosilci: MK, MIZŠ (ARRS), Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

4. cilj: Zmožnost vseh govorcev slovenščine in oseb s posebnimi potrebami za uporabo jezikovnih priročnikov in jezikovnih tehnologij

Ukrepa:

- strokovno izpopolnjevanje učiteljic in učiteljev⁸ ter izobraževanje učečih se za delo z jezikovnimi priročniki in jezikovnimi tehnologijami;
- sprotno seznanjanje z načini poučevanja uporabe pomožne in podporne tehnologije pri osebah s posebnimi potrebami.

Kazalnik:

- število izvedenih izobraževalnih oblik in vključenih govorcev.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: povečanje števila usposobljenih učiteljic in učiteljev ter učečih se za kompetentno uporabo priročnikov in drugih jezikovnih virov, povečano število poznavalk in poznavalcev jezikovnih tehnologij, njihova množičnejša uporaba, učinkovitejše delo v izobraževalnih procesih.

Nosilca: MIZŠ, MK.

⁸ Izraza učiteljica in učitelj se smiselno uporabljata v ožjem smislu, če je to potrebno, pa tudi v širšem in tako vključujeta vse strokovne delavke in delavce v vzgoji in izobraževanju.

5. cilj: Ozaveščenost o različnosti sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja

Ukrepi:

- senzibilizacija o različnih sporazumevalnih potrebah in zmožnostih različnih skupin in sprejemljivosti različnih oblik sporazumevanja;
- priprava večpredstavnostnega gradiva z informacijami o perečih vidikih sporazumevalnih potreb ranljivih skupin govorcev in govork v RS;
- priprava in izvedba odmevne javne ozaveščevalne akcije.

Kazalniki:

- število dogodkov in gradiv, ki prispevajo k uresničevanju ukrepa,
- večpredstavnostno ozaveščevalno gradivo,
- izvedena ozaveščevalna akcija.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejše in strpnejše sporazumevanje med različnimi skupinami govorcev, demarginalizacija oseb z manjšinskimi sporazumevalnimi potrebami in načini sporazumevanja.

Nosilci: MK, MIZŠ, MDDSZ.

6. cilj: Večjezičnostna in medkulturna ozaveščenost

Ukrep:

- ozaveščanje in informiranje o pomenu večjezične in medkulturne komunikacije oziroma medkulturnega dialoga.

Kazalnik:

- število dogodkov in gradiv, ki prispevajo k uresničevanju ukrepa.

Ocenjena okvirna sredstva: 60.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejše in strpnejše sporazumevanje med različnimi skupinami, zviševanje praga tolerance v večjezičnih/večkulturnih okoljih.

Nosilca: MIZŠ, MK.

2.1.3 Slovenščina kot prvi jezik

2.1.3.1 V Republiki Sloveniji

Slovenščina je kot uradni ter za večino prebivalstva materni jezik pri načrtovanju jezikovne politike deležna največje pozornosti. Na ravni jezikovnega izobraževanja bo jezikovna politika v naslednjem obdobju posebno skrb namenila jezikovnemu pouku slovenščine v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije, raziskavam slovenskega jezika ter evalviranju in raziskovanju jezikovnega izobraževanja v slovenščini. Skušala bo tudi uzaveščati pomen jasnega in razumljivega uradovalega jezika ter zagotavljati vseživljenjsko jezikovno izobraževanje javnih uslužbenk in

uslužbencev, da bodo odgovorno sooblikovali pisno in govorno podobo slovenskega jezika v javni rabi ter skrbeli za jasen in razumljiv uradovalni jezik in izražanje na splošno.

Sedanja zasnova jezikovnega pouka slovenščine kot prvega in učnega jezika v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije si kot temeljni cilj zastavlja funkcionalno zmožnost sporazumevanja, temeljna metoda pa je največkrat delo z idealiziranim neumetnostnim besedilom. Glede na spremenjene družbene okoliščine (globalizacija, medkulturnost, večjezičnost) pa zgolj dobra funkcionalna pismenost ni več dovolj. Posameznica oziroma posameznik mora prevzemati vedno številnejše jezikovne vloge v osebem, strokovnem, poklicnem in družbenem življenju. V ospredje prihaja potreba po razumevanju družbene razsežnosti jezika in kulture, v kateri poteka sporazumevanje, kot nadgradnja tradicionalne pismenosti in širše bralne pismenosti postajajo aktualne specifičnejše medijska pismenost, e-pismenost oziroma digitalna pismenost itd. Govorcem in govorkam slovenščine kot prvega jezika, tako mlajšim kot odraslim, naj izobraževalni sistem omogoča, da v tem jeziku kar najbolj udejanjijo svoje jezikovnoizrazne potencialne, se razvijejo v jezikovno kompetentne osebe in se glede na svoje potrebe opremijo za učinkovito, to je razumljivo in sprejemljivo javno in uradno komunikacijo ter za druge vrste specializiranega sporazumevanja.

Na podlagi raziskav in evalvacij pouka slovenščine, ki naj potekajo neodvisno od drugih aktivnosti na področju pouka slovenščine, pa tudi na podlagi rezultatov dosedanjih raziskav bralne pismenosti (PISA), besedilnih spretnosti (PIAAC), sodobnih ugotovitev relevantnih strok, rezultatov nacionalnih preizkusov znanja in mature ter mnenj visokošolskih zavodov in zainteresirane javnosti je treba predvideti nov koncept poučevanja slovenščine kot prvega jezika. Koncept naj poleg že uveljavljenih in preizkušenih metod pouka slovenščine upošteva še naslednja izhodišča:

- Pri jezikovnem pouku slovenščine je treba upoštevati tudi širši kulturni (zunajjezikovni) kontekst, učenke in učence usmerjati v zmožnost refleksije sprejemanja, interpretiranja, vrednotenja in tvorjenja besedil ter v analizo izkušenj, ki jih pridobivajo ob sprejemanju in tvorjenju najraznovrstnejših besedil. Teorijo besedilnih vrst naj pouk slovenščine razume kot idealiziran opis možnosti besedilne uresničitve, ki pa se v realnem življenju uresničuje izrazito prožno glede na najrazličnejše okoliščine. Pri snovanju učnih načrtov naj bodo izhodišče dejanske sporazumevalne potrebe učencev in učenk.
- Eden od temeljnih ciljev jezikovnega pouka slovenščine naj bo izboljšanje jezikovne samozavesti govork in govorcev slovenščine.
- Pouk slovenščine kot prvega jezika ne more v celoti prevzeti odgovornosti za razvijanje sporazumevalne zmožnosti, zato je treba sistemsko predvideti najrazličnejše možnosti medpredmetnega povezovanja. Še posebej pa je treba skrbeti za čim boljšo povezanost književnega in jezikovnega dela pouka slovenščine ter za navezovanje in povezovanje pouka vseh jezikov v kurikulum (gl. tudi poglavje Tuji jeziki).
- Pouk slovenskega jezika naj ima tudi funkcijo prvega seznanjanja s splošnimi jezikoslovnimi metakoncepti, saj je takšno znanje bistvena sestavina kritične sporazumevalne zmožnosti in temeljni pogoj za uspešno reševanje problemov na najvišjih zahtevnostnih ravneh. Zato je treba za koherentnost podajanja slovničnih, pravopisnih in pravorečnih vsebin skrbeti bolj, kot se je skrbelo do zdaj. Pri tem naj se obravnava teh vsebin še vedno povezuje (tudi) s praktičnimi besediloslovnimi vidiki, vendar je treba preseči omejitev na zgolj neposredno uporabno, »funkcionalno« znanje.
- Posameznike (otroke in odrasle ter njihove učiteljice in učitelje) je treba ozavestiti in usposobiti, kako samostojno razvijati svojo sporazumevalno zmožnost.

1. cilj: Razvijanje in izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti govork in govorcev slovenščine kot prvega jezika in njihovo usposabljanje za učinkovito sporazumevanje

Ukrepi:

- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljic in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot prvega jezika;
- zagotavljanje upoštevanja razmerja med jezikovnimi in književnostnimi vsebinami pri pouku slovenščine v OŠ in SŠ, kakor je predvideno v učnih načrtih (50 : 50), v praksi;
- priprava evalvacij primernosti in usklajenosti učnih načrtov, učnih gradiv, pouka in zunanjih preverjanj slovenščine (izvedeno neodvisno od institucije, ki skrbi za učne načrte, njihovo uvajanje ter za spremljavo pouka slovenščine) ter nadaljevanje aktivnosti v zvezi z izpopolnjevanjem in implementacijo učnih načrtov, učnih gradiv (v klasični in e-obliki) in inovativnih didaktičnih pristopov na podlagi opravljenih evalvacij;
- v učnih načrtih povečan poudarek na učenju učenja (iskanju podatkov, delu z viri in priročniki), pri slovničnih/pravopisnih/pravorečnih pravilih vključitev vsakoletnega obnavljanja temeljnih pravil, vključitev širjenja uporabe jezikovnih tehnologij pri pouku slovenščine;
- dopolnjevanje in posodabljanje terminološkega slovarčka *Primerjalni prikaz rabe jezikoslovnih izrazov pri pouku tujih jezikov v osnovnih in srednjih šolah*;
- spodbujanje stalnega strokovnega usposabljanja učiteljic in učiteljev slovenščine na jezikovnem in didaktičnem področju, usposabljanja učiteljic in učiteljev tujih jezikov na področju slovenščine in učiteljic in učiteljev slovenščine na področju tujih jezikov ter usposabljanja učiteljic in učiteljev vseh predmetov na področju slovenščine in sporazumevalne zmožnosti v kontekstu drugih predmetov;
- spodbujanje medpredmetnega povezovanja učiteljic in učiteljev slovenščine na jezikovnem in didaktičnem področju z učiteljicami in učitelji drugih predmetnih področij;
- organiziranje in izvajanje ustreznega jezikovnega izobraževanja glede na sporazumevalne potrebe različnih ciljnih skupin na vseh stopnjah izobraževanja;
- spodbujanje razvoja jezikovne zmožnosti in pismenosti pri ranljivih skupinah vseh starosti ter nasploh odraslih, ki tega niso v zadostni meri razvili v času rednega šolanja in pozneje tudi ne v odrasli dobi;
- spodbujanje razvoja e-gradiv, namenjenih za učenje in kombinirano učenje⁹ za najrazličnejše ciljne publike.

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- število strokovnih usposabljanj za ravnatelje in učitelje,
- število zunanjih evalvacij pouka slovenščine,
- prenovljeni učni načrti za vse stopnje douniverzitetnega izobraževanja,
- število prenovljenih učnih gradiv v klasični in e-obliki,
- število projektov spodbujanja inovativnih pristopov,

⁹ Kombinacija različnih pristopov k učenju in poučevanju, ki združuje virtualne in fizične resurse. Vir: Slovensko-angleški pojmovnik s področja vzgoje in izobraževanja – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Povzeto po: <http://www.termania.net/slovarji/slovensko-angleski-pojmovnik-s-podrocja-vzgoje-in-izobrazevanja/8410860/kombinirano-ucenje?querv=Resources>.

- izdelan seznam strokovnih izrazov,
- število dodatnih jezikovnih izobraževanj in ciljnih usposabljanj,
- število novih e-gradiv.

Predvidena sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovne in izobraževalnih politik, izpopolnjena jezikovna zmožnost govork in govorcev slovenščine.

Nosilec: MIZŠ.

2. cilj: Razumljiv uradovalni jezik in nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbenk in uslužbencev

Ukrepi:

- priprava e-usposabljanja za nadgrajevanje jezikovne zmožnosti javnih uslužbencev;
- ciljno jezikovno usposabljanje kot del usposabljanja za novo zaposlene javne uslužbenke in uslužbence ter dodatno jezikovno izobraževanje za javne uslužbenke in uslužbence in njihovo ozaveščanje o družbeni vlogi slovenskega jezika, med drugim tudi na specifičnih področjih, še posebej za tiste, ki pripravljajo razna pisna gradiva ali zakonodajna besedila;
- ozaveščanje o pomenu izbire slovenske ustreznice v primeru soobstoja sopomenskega slovenskega in prevzetega izraza oziroma jezikovne prvine za večjo razumljivost uradovalnega jezika ter ohranjanje slovenščine kot maternega, državnega in uradnega jezika;
- spodbuda uporabe jezikovnih virov in tehnologij;
- spodbuda upoštevanja knjižne norme in odprave kršitev knjižne norme v besedilih državne uprave, še posebej besedilih državne uprave za javno rabo.

Kazalnika:

- priprava e-usposabljanja,
- število dodatnih jezikovnih izobraževanj in ciljnih usposabljanj za javne uslužbenke in uslužbence.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: izboljšanje razumljivosti uradovalnega jezika, njegova usklajenost s splošno sprejetimi jezikovnimi normami, povečanje števila javnih uslužbencev s temi zmožnostmi, večja in lažja dostopnost dobrin državljanom kot udeležencem uradnih postopkov.

Nosilec: MJU.

2.1.3.2 Zunaj Republike Slovenije

2.1.3.2.1 Začasna mobilnost – zdomstvo

Nekateri govorci in govorkerice slovenščine kot prvega jezika odhajajo v tujino za omejeno časovno obdobje, na primer zaradi službe. Pogosto jih spremljajo otroci, ki določen čas odraščajo in se šolajo v dvo- in večjezičnih okoljih zunaj matične države.

Slovenska jezikovna politika mora zdomkam in zdomcem, še posebej pa otrokom, zagotoviti možnost širjenja ali izpopolnjevanja jezikovne zmožnosti v slovenščini. Čeprav lahko ti otroci znanje slovenščine pridobivajo ali vzdržujejo primarno v družini, je nujno tudi sistematično učenje slovenščine kot prvega jezika v njegovi funkcijski raznolikosti, kakršno otrokom, ki odraščajo v Sloveniji, omogoča šolanje v domačem izobraževalnem sistemu. Zato se mora RS truditi, da bi vsaj deloma tudi siceršnje izobraževanje učencev in učenk ter dijakov in dijakinj v tujini, to je pridobivanje znanja pri drugih predmetih, potekalo v slovenskem učnem jeziku – ne nazadnje zaradi njihovega morebitnega poznejšega vključevanja v slovenski izobraževalni sistem. Organizacija takšnega sistematičnega izobraževanja je seveda mogoča le v omejenem obsegu, pogosto celo samo na daljavo, bolj celovito pa je zanje mogoče poskrbeti tam, kjer so potrebe zaradi večjega števila šolajočih se večje (na primer za otroke slovenskih uslužbencev v Bruslju in Luksemburgu).

1. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske otroke in mladino

Ukrepi:

- izdelava e-gradiv za samostojno učenje slovenščine kot prvega jezika in drugih predmetov v slovenščini na daljavo in za kombinirano učenje;
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje znanja slovenščine kot prvega jezika za tiste, ki so zaključili šolanje oziroma se šolajo zunaj Republike Slovenije;
- prizadevanje za oblikovanje slovenske jezikovne sekcije v Evropskih šolah v Bruslju in Luksemburgu;
- ohranjanje obstoječih in vpeljava dodatnih ukrepov, ki krepijo jezikovno zmožnost v slovenščini kot prvem jeziku za zdomske otroke (poletne šole/tabori v Republiki Sloveniji, organiziranje kulturnih prireditev, izmenjave itd.).

Kazalniki:

- število novih e-gradiv,
- število organiziranih izobraževalnih in drugih dogodkov,
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje.

Ocenjena okvirna sredstva: 5.000.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeležencev jezikovnih izobraževalnih procesov, namenjenih zdomskim otrokom, večja dostopnost ustreznih gradiv, povečana stopnja znanja slovenščine med otroki v zdomskih skupnostih.

Nosilca: MIZŠ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2. cilj: Usposabljanje učiteljic in učiteljev za poučevanje v dvo- in večjezičnih okoljih

Ukrep:

- sistematično formiranje učiteljev slovenščine za vlogo strokovnjakov, ki bodo učečim se v dvo- in večjezičnem okolju pomagali pri udejanjanju jezikovno-izraznih potencialov in pri razvijanju funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku.

Kazalnik:

- število izobraževalnih oblik za učitelje.

Ocenjena okvirna sredstva: 400.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeležencev temu namenjenih izobraževalnih procesov, implementacija ustreznih izobraževalnih metod v omenjenih okoljih.

Nosilca: MIZŠ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.3.2.2 Zamejstvo in izseljenstvo

Raba slovenščine v zamejstvu, zlasti v Porabju, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, v zahodni Benečiji, Kanalski dolini, Reziji in na Hrvaškem ter v izseljenskih skupnostih močno upada, zato zasluži posebno analizo, skrb, raziskovalno pozornost in podporo. Slovenska jezikovna politika se zavzema, da se pravica do znanja in uporabe slovenščine v zamejstvu uveljavlja v vseh situacijah in okoljih, kjer je raba slovenščine zakonsko predvidena oziroma kjer obstaja želja govork in govorcev po njeni zastopanosti. Iz posebnih razmer v zamejstvu izhajajo posebne jezikovnonačrtovalne potrebe, za izpolnitev katerih je potrebno kompleksno in kontinuirano raziskovanje narodnega in (družbeno)jezikovnega položaja zamejskih Slovencev in Slovenk, rabe njihovih knjižnih variant slovenskega jezika in narečij ter podpiranje informiranja osrednje slovenske skupnosti o jezikovnem položaju in jezikovnih potrebah slovenskega zamejstva.

V odnosu do izseljenstva, za katero je v primerjavi z zamejstvom značilen še krhkejši položaj slovenščine, je ključno, da si jezikovna politika prizadeva za spodbujanje rabe in učenja slovenščine v vseh krogih in situacijah, kjer za to obstaja interes, ter za spodbujanje interesa tam, kjer je interes šibkejši.

Govorkam in govorcem slovenščine – tako tistim, za katere je slovenščina prvi jezik, kot tistim, ki slovenščino uporabljajo kot drugi oziroma tuji jezik – mora jezikovna politika omogočiti čim kakovostnejše pridobivanje in utrjevanje jezikovne zmožnosti, da bodo dobili osnove za samozavestno in učinkovito sporazumevanje v slovenščini v funkcijsko raznolikih sporazumevalnih situacijah. Obenem je pomembno tako poučujočim kot učečim se omogočiti, da pridobijo zmožnost nenehnega nadgrajevanja in širjenja zmožnosti v slovenščini.

1. cilj: Spremljanje aktualne jezikovnopolitične situacije

Ukrepa:

- spremljanje stanja pri rabi slovenščine na posameznih območjih zamejstva in izseljenstva (na primer glede uresničevanja jezikovnopolitičnih načrtov, o

jezikovnem znanju, jezikovnih rabah, stališčih do slovenskega jezika, o učinkovitosti pouka slovenskega jezika ipd.);

- spodbujanje sodelovanja ustanov sosednjih držav, ki se ukvarjajo z reševanjem relevantnih jezikovnih problematik.

Kazalnik:

- število raziskav oz. količina uporabnih ugotovitev.

Ocenjena okvirna sredstva: prim. 3. cilj poglavja 2.1.2.

Predvideni učinki: podlaga za kontinuirano izpolnjevanje ostalih področnih ciljev resolucije in sprotno pripravo smernic za nadaljnjo jezikovno politiko na posameznem območju s slovensko manjšino oziroma slovensko jezikovno skupnostjo.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2. cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti in področij rabe v slovenščini kot prvem jeziku

Ukrepi:

- zagotavljanje štipendijskih skladov za bivanje in izobraževanje v Sloveniji in poskus sistematične aktivacije preteklih štipendistk in štipendistov za potrebe širše slovenske skupnosti v njihovem matičnem okolju;
- spodbujanje izobraževanja Slovenk in Slovencev iz zamejstva v Sloveniji v primerih, ko se lahko v Sloveniji izobražujejo brez selitve iz domačega okolja;
- krepitev ponudbe izobraževanja ob mejah tam, kjer bi se tako povečala možnost izobraževanja v Sloveniji brez selitve iz domačega okolja;
- organizacija seminarjev o Sloveniji in slovenski kulturi ter o dvo- in večjezičnosti v družbi, družini in na osebni ravni;
- podpora pri pripravi učnih gradiv in učbenikov slovenščine posebej za ciljne skupine na dvojezičnih območjih v zamejstvu;
- jezikovna podpora zaposlenim v javni upravi dvojezičnih območij in pristojnim za stike s slovensko skupnostjo (jezikovna izobraževanja, seznanjanje s terminologijo, uzaveščanje potrebe po kakovostnih prevodih);
- podpiranje slovenske zamejske športne dejavnosti in povezav z RS;
- spodbujanje slovenske zamejske kulturne dejavnosti in povezav z RS (na primer: podpiranje slovenskih zamejskih društev, gledališke dejavnosti, medijev, zagotavljanje jezikovnih usposabljanj v slovenščini, spodbujanje kulturnih in izobraževalnih povezav s Slovenijo, še posebej z obmejnimi kraji, kjer je mogoč dnevni stik, podpiranje medijev iz Slovenije pri vključevanju tematik slovenskih zamejcev ipd.);
- spodbujanje rabe slovenskih narečij z ohranjanjem zavesti o zvrstnosti slovenskega jezika in o narečju kot eni od njegovih različic ter podpiranje ustvarjalnosti v lokalnih knjižnih različicah (nadiščini, terščini, porabščini);
- omogočanje telekomunikacijske pokritosti roba slovenskega govornega prostora in zagotovitev dostopnosti slovenskega radia in televizije;
- spodbujanje rabe slovenščine v gradivih klasičnega in spletnega formata, npr. pisanja in branja natisnjenih knjig in e-knjig v slovenskem jeziku, dostopanja do e-virov v slovenskem jeziku, promocija rabe programske opreme za pametne telefone, tablice in računalnike v slovenskem jeziku;

- promocija rabe slovenščine na prireditvah, dogodkih in v oglaševanju na območjih slovenskih skupnosti;
- skrb za prisotnost slovenskega jezika v okviru jezikovne krajine na območjih s slovenskimi skupnostmi, opozarjanje na rabo slovenskih krajevnih imen na dvojezičnih območjih v medijih iz Slovenije;
- priprava in posodabljanje prostodostopnih spletnih seznamov slovenskih naselbinskih imen v zamejskih državah;
- priprava relevantnih spletnih prostodostopnih dvojezičnih terminoloških slovarjev slovenščine in večinskih jezikov zamejskih držav.

Kazalniki:

- obseg razpisanih in podeljenih sredstev za štipendijske sklade,
- dokumentirano aktivno delovanje štipendistov v prid slovenske skupnosti,
- obseg sredstev za slovenska društva,
- obseg sredstev za medije,
- obseg sredstev za kulturno ustvarjalnost,
- obseg sredstev za športno dejavnost,
- število organiziranih promocijskih dejavnosti glede možnosti izobraževanja v Sloveniji,
- število organiziranih seminarjev in število izobraževanj posameznikov,
- obseg sredstev in število gradiv in učbenikov slovenščine,
- telekomunikacijska pokritost slovenskega govornega prostora,
- raba slovenščine v informativnem gradivu, na prireditvah, pri krajevnih imenih, v oglaševanju,
- obseg seznamov slovenskih naselbinskih imen,
- število dvojezičnih terminoloških slovarjev.

Ocenjena okvirna sredstva: 5.000.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila udeleženk in udeležencev izobraževalnih procesov v Sloveniji, namenjenih otrokom, mladim in strokovnjakom iz zamejstva in izseljenstva, usklajeno podpiranje razvoja in dostopnosti vseh oblik medijske prisotnosti slovenščine v zamejskih in izseljenskih okoljih, podpiranje razvoja kulturne ustvarjalnosti ter zagotovitev ustreznih orodij in infrastrukture za to.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

3. cilj: Optimizacija poučevanja in učenja slovenščine

Splošni ukrepi:

- sistematično usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljic in učiteljev v šolah s slovenskih učnim jezikom, v dvojezičnih šolah ter v šolah s poukom slovenščine v obliki specializiranih tečajev za vlogo strokovnjakinj in strokovnjakov, ki bodo učečim se v dvo- in večjezičnem okolju pomagali pri udejanjanju jezikovno-izraznih potencialov, pri razvijanju široke in funkcijsko raznolike sporazumevalne zmožnosti v slovenščini kot prvem jeziku ter pri njihovem razvijanju zmožnosti v slovenščini kot drugem oziroma tujem jeziku;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev, ki bodo poskrbeli za implementacijo dokumentov Skupni evropski jezikovni okvir, Izobraževalni program za odrasle

Slovenščina kot drugi in tuji jezik ter Učni načrt za Dopolnilni pouk slovenščine v tujini v pedagoško prakso;

- po potrebi zagotavljanje in sofinanciranje ustrezno usposobljenih učiteljic in učiteljev ter asistentk in asistentov iz Slovenije;
- izdelava celovite metodike poučevanja slovenščine v posameznih večjezičnih okoljih ter izdelava e-gradiv za (samo)učenje slovenščine v izseljenstvu;
- osveščanje staršev o pomenu znanja in ohranjanja maternega jezika ter prednostih dvojezičnosti za otroka;
- organizacija daljših bivanj in tečajev slovenščine v Republiki Sloveniji za učenke in učence ter dijakinje in dijake šol s slovenskim učnim jezikom in dvojezičnih šol v zamejstvu;
- uveljavitev in prilagoditev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine v skladu z evropskimi smernicami (Skupni evropski jezikovni okvir);
- zagotavljanje posebej prilagojenih učnih gradiv in učbenikov slovenščine za okolja in stopnje, kjer se po tem kažejo potrebe;
- izdelava in nadgradnja učnih gradiv za (samo)učenje slovenščine na daljavo (v podporo obstoječim učbenikom);
- spodbujanje sodelovanja in izmenjav med šolami v RS in šolami s slovenskim učnim jezikom, šolami s poukom slovenščine ali z dvojezičnimi šolskimi centri;
- spodbujanje medfakultetnega sodelovanja, npr. z vzpostavitvijo dvojne diplome kakšne univerze iz zamejstva in kakšne univerze iz RS.

Območnospecifični ukrepi:

- promocija študija slovenskega jezika na italijanskih univerzah (posebej Trst, Videm) za oskrbo slovenske jezikovne skupnosti s strokovnjaki, suverenimi v zamejskem kontekstu ter usposobljenimi na italijanskih univerzah, ki bodo imeli po italijanskih zakonih veljavne slovenistične kvalifikacije;
- zavzemanje za krepitev slovenistik na univerzah v Trstu in Vidmu;
- podpora pri zagotavljanju systemske ponudbe pouka slovenščine na območju Videmske pokrajine;
- finančna podpora izbirnim tečajem slovenščine v Kanalski dolini;
- zagotavljanje pedagoško in metodološko sodobnejših učbenikov za učenke in učence s povsem neslovensko govorečim ozadjem in domačim okoljem na začetnih stopnjah (vrtci, OŠ in SŠ) v slovenskih ustanovah v Italiji;
- zaposlitev dodatnih učiteljic asistentk in učiteljev asistentov iz Slovenije kot dodatne pomoči pri pouku slovenščine v Porabju;
- spodbujanje (osveščanjske delavnice za učenke in učence, starše ipd.) in promocija (promocijsko gradivo) rabe porabskega narečja v družini, na lokalnem območju.

Kazalniki:

- število izobraževalnih oblik za učiteljice in učitelje ter učeče se,
- izdelava metodike,
- uveljavitev slovenskega sistema preverjanja in certificiranja znanja slovenščine,
- število učnih gradiv, prirejenih za različna okolja, starosti in stopnje znanja,
- število dogodkov na področju čezmejnega sodelovanja s komponento medjezikovnega ozaveščanja, na področju medfakultetnega sodelovanja in na področju izmenjav med šolami,

- število študentk in študentov slovenščine na univerzah v Trstu, Vidmu, Padovi, Neaplju in Rimu,
- vključenost pouka slovenščine na vseh stopnjah obveznega izobraževanja v Videmski pokrajini,
- število in obseg izbirnih tečajev,
- število učiteljic in učiteljev iz Slovenije.

Ocenjena okvirna sredstva: 400.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljšanje izobraževalnih procesov, njihovo usklajeno načrtovanje in razvoj, povečanje dostopnosti do njih in do ustreznih gradiv, povečanje stopnje prisotnosti rezultatov teh izobraževanj in njihove kakovosti v izobraževalnih procesih v zamejstvu in izseljenstvu, vzgajanje samozavestnih in suverenih uporabnic in uporabnikov slovenščine, ki se zavedajo svojih pravic in delujejo v prid širše slovenske skupnosti.

Nosilci: MIZŠ, MK, MZZ, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.4 Slovenščina kot drugi in tuji jezik

Z migracijskimi procesi se tako v Republiki Sloveniji kot tudi zunaj njenih meja večja število zainteresiranih za učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika. Za pripadnike in pripadnice manjšinskih skupnosti, romske skupnosti, priseljenjskih skupnosti in za vse druge tujce in tujke, ki prihajajo v Republiko Slovenijo in ostajajo daljši čas, je dostop do znanja (oziroma učenja) slovenščine temeljnega pomena. Z njim se lažje aktivno vključujejo v družbo in imajo pri tem enake možnosti za osebni razvoj, zaposlitev, dostop do informacij itd. kot večinski govorci in govorke. Pri tem mora biti v okviru zakonskih in proračunskih možnosti zagotovljena tudi njihova pravica do ohranjanja in obnavljanja lastnega jezika in kulture.

Otroci in mlade priseljenke in priseljenci, ki se vključujejo v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem, se ob vključitvi v redni izobraževalni proces učijo slovenščino. Ta zaenkrat še nima natančno definirane obsega in oblike. V praksi poteka pouk slovenščine za otroke priseljence enkrat do dvakrat tedensko, vzporedno z rednim poukom. Smernice za uspešno jezikovno integracijo so sicer podane v dokumentu *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v RS* (MŠŠ, 2007), so pa v teku priprava evalvacij obstoječih modelov in vzporedno tudi priprava in preizkušanje novih modelov (zaključek v obdobju Resolucije o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2019–2023).

Delu odraslih, in sicer priseljenkam in priseljencem iz tako imenovanih tretjih držav, odpira *Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije* (program *Začetna integracija priseljencev (ZIP)*) brezplačni dostop do učenja slovenščine kot drugega jezika. Čim bolj primerljiv dostop do začetnega učenja slovenščine se mora v bodoče omogočati tudi priseljenkam in priseljencem iz držav Evropske unije, za obe skupini pa bi bilo smiselno pripraviti tudi učinkovit in dostopen sistem nadaljevalnega učenja slovenščine kot drugega jezika. Podobno imajo študenti in študentke, ki prihajajo na študij v Slovenijo v okviru programa Erasmus, možnost brezplačne enkratne udeležbe na tečaju slovenščine, medtem ko drugi študenti in študentke take možnosti nimajo.

Slovenija skrbi tudi za promocijo učenja in študija slovenščine ter slovenističnega raziskovanja v tujini posebej z mrežo lektoratov na tujih univerzah, v

Sloveniji pa tudi s štipendiranjem oseb, ki se slovenščine učijo zunaj meja Republike Slovenije in v Slovenijo prihajajo na krajše in daljše tečaje. Vendar je to štipendiranje z izjemo *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture* na Univerzi v Ljubljani omejeno le na osebe slovenskega rodu. Glede na raznoliko ciljno publiko in najrazličnejše sporazumevalne potrebe se zato kot prioriteten kaže naslednji cilj:

Cilj: Širjenje ali izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini kot drugem in tujem jeziku

Ukrepi:

- definiranje obsega in oblike učenja, normativov in standardov pri učenju slovenščine kot drugega jezika v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu;
- oblikovanje kurikularnih podlag za slovenščino kot drugi jezik v osnovni šoli na podlagi definirane obsega in oblike učenja slovenščine kot drugega/tujega jezika;
- izrecna vključitev skupine *dijaki priseljenci* v 49. člen Zakona o poklicnem in strokovnem izobraževanju (2006) oziroma 20. člen (in v vse druge potrebne člene) Zakona o gimnazijah (2007);
- vključitev predmeta slovenščina kot drugi jezik na narodno mešanih območjih v seznam izbirnih predmetov tretjega triletja osnovne šole pri nacionalnem preverjanju znanja, uvedba pouka slovenščine kot drugega jezika za romske učenke in učence v osnovnih šolah;
- izdelava e-gradiv (vključno s priročniki, kot so slovnica in slovarji), namenjenih za samostojno učenje in kombinirano učenje za najrazličnejše ciljne publike, ter kontinuirana izdelava čtiva s prilagoditvami na oblikoslovni, besedoslovni in skladenjski ravni v skladu s posamezno ciljno skupino;
- podpora razvoja novih specializiranih tečajev slovenščine kot drugega in tujega jezika v Sloveniji in tujini;
- zagotavljanje čim boljše lokalne pokritosti Slovenije z izvajalci programa ZIP¹⁰ (pokritost čim več urbanih naselij z lokalno izvedbo programa) ter usposabljanje učiteljc in učiteljev slovenščine, ki poučujejo odrasle na tečajih ZIP;
- zagotavljanje pravnih, finančnih in organizacijskih pogojev za ohranjanje in razvijanje mreže lektoratov slovenščine na tujih univerzah ter usposabljanje učiteljc in učiteljev za poučevanje slovenščine na tujih univerzah;
- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljc in učiteljev z nacionalno jezikovno politiko na področju slovenščine kot drugega/tujega jezika;
- opredelitev kompetenc učiteljc in učiteljev, ki učenkam in učencem, katerih prvi jezik ni slovenščina, nudijo jezikovno pomoč oziroma dodatne ure slovenščine;
- sistematično usposabljanje vzgojiteljic in vzgojiteljev ter učiteljc in učiteljev za poučevanje otrok, učenk in učencev ter dijakinj in dijakov, katerih prvi jezik ni slovenščina in se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem (učiteljice in učitelji slovenščine in drugih predmetov);
- podpora vključitvi študijskih vsebin 'slovenščina kot drugi jezik' na pedagoških programih 2. stopnje, podpora usposabljanju iz istih vsebin za že zaposlene pedagoginje in pedagoge;
- izdelava posebnih programov in tečajev za opismenjevanje nepismenih tujih govork in govorcev ter usposabljanje učiteljc in učiteljev za opismenjevanje nepismenih tujih govork in govorcev v slovenščini;

¹⁰ ZIP (začetna integracija priseljencev) je program izobraževanja za priseljence v Sloveniji.

- evalvacija, izdelava in implementacija modelov za umeščanje slovenščine kot drugega jezika v osnovno in srednjo šolo ter za prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja v osnovni in srednji šoli (za dve polni koledarski leti);
- evalvacija, izdelava in implementacija modelov za začetno in nadaljevalno poučevanje slovenščine kot drugega jezika za priseljenke in priseljence v RS (vključno z možnostjo diferenciacije tečajev glede na stopnjo izobrazbe in prvi jezik udeleženk in udeležencev) ter tudi širše za osebe, ki lahko pomembno prispevajo k promociji slovenskega jezika, kulture itd. (prevajalke in prevajalci, kulturni delavci in delavke, raziskovalci, raziskovalke ...);
- senzibilizacija in usposabljanje javnih uslužbenk in uslužbencev za delo s tujimi govorkami in govorci slovenščine;
- spodbuda širitvi jezikovne zmožnosti v slovenščini med govorkami in govorci večinskih jezikov v zamejstvu in izseljenstvu.

Kazalniki:

- umeščenost slovenščine kot drugega jezika v osnovno in srednjo šolo v skladu z novimi modeli, prilagojeno preverjanje in ocenjevanje znanja za otroke priseljence,
- implementiranost modelov začetnega in nadaljevalnega poučevanja slovenščine kot drugega jezika za priseljenke in priseljence v RS ter za osebe, ki lahko pomembno prispevajo k promociji slovenskega jezika, kulture itd.,
- število novih e-gradiv,
- število novih tečajev slovenščine,
- število financiranih oziroma sofinanciranih tečajev slovenščine za priseljenke in priseljence iz Evropske unije,
- dopolnjena zakonodaja,
- število izobraževalnih oblik za učiteljice in učitelje,
- število posebnih programov in tečajev za opismenjevanje,
- število podprtih udeležb na tečajih slovenščine za osebe, ki niso slovenskega rodu, lahko pa pripomorejo k promociji slovenščine,
- število usposabljanj javnih uslužbenk in uslužbencev za delo s tujimi govorkami in govorci slovenščine,
- število usposabljanj za govorce in govorce večinskih jezikov v zamejstvu in izseljenstvu,
- urejen delovnopравни status učiteljic in učiteljev slovenščine na tujih univerzah.

Ocenjena okvirna sredstva: 4.000.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvoj tovrstnega izobraževanja, izboljšanje njegove kakovosti ter povečanje njegove dostopnosti (vključno z gradivi) za različne skupine govorcev, tako učiteljic in učiteljev kot učečih se, uspešna integracija otrok priseljenk in priseljencev v celoten izobraževalni sistem ter v družbo.

Nosilci: MIZŠ, MNZ, MK, Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

2.1.5 Jeziki manjšin, priseljenk in priseljencev in njihovih potomk in potomcev v Republiki Sloveniji

Pripadniki in pripadnice italijanske in madžarske narodne skupnosti imajo pravico do enakopravne, javne in zasebne rabe svojega jezika na območjih občin, v katerih živijo.

Slovenska jezikovna politika na tem področju izhaja iz predpostavke, da je dobro razvita jezikovna zmožnost v prvem jeziku, ki pri ostalih manjšinah, vključno s priseljenjskimi skupnostmi, ni slovenščina, eden od temeljnih pogojev za razvoj jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Republika Slovenija že zdaj zagotavlja pravico do uporabe in razvoja prvega jezika in kulture obema jezikoma avtohtonih narodnih skupnosti, ki imata poleg slovenščine na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, tudi status uradnih jezikov. Vse osebe javnega prava imajo dolžnost, da na teh območjih poslujejo in se sporazumevajo tudi v jeziku avtohtonih narodnih skupnosti. Prav tako pa na podlagi veljavne zakonodaje in mednarodnih dokumentov, katerih podpisnica je Republika Slovenija, spodbuja ohranjanje in razvoj romskega jezika in kulture.

Možnost učenja materinščine je zagotovljena tudi govorkam in govorcem drugih jezikovnih skupnosti, kar omogoča Zakon o osnovni šoli, ki določa, da se za otroke, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, ob vključitvi v osnovno šolo in s sodelovanjem z državami izvora organizira pouk njihovega maternega jezika in kulture. Uresničevanje teh pravic je nesistematizirano, saj države izvora, razen redkih izjem (Makedonija, Hrvaška), dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur finančno ne podpirajo. Nekateri jeziki priseljencev in priseljenk so tudi v naboru izbirnih predmetov, le-ti pa so namenjeni celotni populaciji in se obravnavajo kot tuji jeziki. Izhodišče jezikovne politike na tem področju je, da imajo vsi govorce in govorce, katerih prvi jezik ni slovenščina, v skladu s človekovimi pravicami in načeli Evropske unije pravico ohranjati in/ali obnavljati (revitalizirati) lastni jezik in kulturo. V tem oziru so upoštevana tudi načela in pravice za jezikovne skupnosti, ki jih opredeljuje *Deklaracija RS o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v RS*. Pomembno je poudariti, da svoj del odgovornosti za izvajanje različnih oblik ohranjanja maternega jezika in kulture nosijo tudi priseljenjske skupnosti.

Cilj: Promocija večjezičnosti

Ukrepi:

- aktivnosti za ozaveščenost o pomenu znanja in ohranjanja maternega jezika ter o prednostih dvojezičnosti;
- aktivnosti za odpravljanje predsodkov glede dvojezičnosti;
- aktivnosti za odpravljanje predsodkov glede romskega jezika in jezikov številčnejših skupin priseljencev;
- promocija učenja madžarskega in italijanskega jezika zunaj narodno mešanega območja;
- promocija izvajanja izbirnega predmeta »Romska kultura« in učenja romskega jezika;
- zagotavljanje ustreznega prostora v programih javnih medijev v italijanščini, madžarščini in romskem jeziku.

Kazalniki:

- promocijsko gradivo,
- število izvedenih delavnic, predavanj za otroke, starše, ravnateljice in ravnatelje itd.,
- število šol, ki izvajajo dejavnosti za ohranjanje italijanščine ali madžarščine zunaj narodno mešanega območja,
- število šol, na katerih se izvaja izbirni predmet romska kultura, in število vpisanih učenk in učencev,

- število oz. minutaža prispevkov o italijanščini, madžarščini in romskem jeziku.

Ocenjena okvirna sredstva: 15.000.000 evrov.

Predvideni učinki: informiranje pripadnikov etničnih skupnosti o pomenu ohranjanja prvega oz. maternega jezika; povečan interes šol in univerz za izvajanje predmetov italijanščina, madžarščina, romska kultura; povečana vidnost jezikov narodnih manjšin ter romske skupnosti; ozaveščenost o obstoju jezikov avtohtonih narodnih manjšin ter romske skupnosti pri ostalih državljanih Republike Slovenije.

Nosilca: MK, MIZŠ.

2.1.5.1 Italijanski in madžarski jezik

Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na področju jezikov narodnih manjšin

Ukrepi:

- raziskava o vitalnosti italijanskega in madžarskega jezika na narodno mešanih območjih;
- vključitev predmetov italijanščina kot drugi jezik in madžarščina kot drugi jezik na narodno mešanih območjih v seznam izbirnih predmetov tretjega triletja osnovne šole pri nacionalnem preverjanju znanja;
- podpora omogočanju izbora madžarskega in italijanskega jezika kot izbirnega predmeta za zainteresirane učenke in učence na vseh ravneh izobraževanja;
- omogočanje učenja italijanskega in madžarskega jezika zunaj narodno mešanega območja za dijakinje in dijake, ki so končali osnovno šolo v jeziku narodnosti oziroma dvojezično osnovno šolo (v skladu z ZPIMVI (Ur. l. RS, št. 35/01));
- sofinanciranje delovanja oziroma programov krovnih organizacij italijanske in madžarske narodne skupnosti, radijskih in televizijskih programov za italijansko in madžarsko narodno skupnost, informativnih dejavnosti (časopis, revije itd.), kulturnih dejavnosti (gledališče, zgodovinske dejavnosti itd.).

Kazalniki:

- izvedene raziskave,
- vključenost italijanščine kot drugi jezik in madžarščine kot drugi jezik na narodno mešanih območjih v seznam izbirnih predmetov tretjega triletja osnovne šole pri nacionalnem preverjanju znanja,
- število dijakinj in dijakov na srednjih šolah, vpisanih k pouku italijanskega in madžarskega jezika,
- pogostost razpisovanja izbirnih predmetov madžarščina in italijanščina na univerzah ter število vpisanih študentk in študentov,
- višina sredstev za sofinanciranje krovnih organizacij ter višina sredstev za sofinanciranje radijskih in televizijskih prispevkov, informativnih dejavnosti, kulturnih dejavnosti.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: zagotovitev kontinuitete učenja madžarskega in italijanskega jezika tako pripadnic in pripadnikov manjšine kot večine v celotni izobraževalni vertikali in s tem izboljšanje njihove jezikovne zmožnosti; ohranjanje in razvoj jezika obeh narodnih skupnosti; krepitev in razvoj stikov pripadnic in pripadnikov obeh narodnih skupnosti s pripadnicami in pripadniki obeh narodnih skupnosti iz drugih držav; poglobljeno razumevanje aktualnega položaja italijanskega in madžarskega jezika na narodno mešanih območjih; usklajeno načrtovanje, razvijanje in izvajanje jezikovnih politik; zagotavljanje izvajanja zakonsko predvidenih pravic; povečanje števila jezikovno usposobljenih javnih uslužbenk in uslužbencev ter funkcionark in funkcionarjev v jeziku avtohtonih narodnih skupnosti; ozaveščanje prebivalstva, da gre za narodno mešano območje.

Nosilci: MK, MIZŠ, pristojna ministrstva, MJU.

2.1.5.2 Romski jezik

Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na področju romskega jezika

Ukrepi:

- spodbujanje produkcije leposlovne (zlasti mladinske) literature in medijskih vsebin v romskem jeziku;
- spodbujanje ohranjanja in učenja romskega jezika ter produkcije dvojezičnih učbenikov in drugih učnih gradiv v romskem jeziku in slovenskem jeziku;
- zagotovitev ustrezno usposobljenega kadra za poučevanje romskih učencev, vključno z usposabljanjem vseh pedagoških delavcev z osnovami dvojezičnosti za delo z romskimi učenci;
- sofinanciranje delovanja oziroma programov krovne organizacije romske skupnosti ter sofinanciranje radijskih in televizijskih programov za romsko skupnost;
- oblikovanje strokovne skupine, ki izdelata stališče do standardizacije romskega jezika.

Kazalniki:

- število novih publikacij ter obseg medijskih vsebin v romskem jeziku,
- število dvojezičnih učnih gradiv ter število izvedenih tečajev romskega jezika in udeleženk in udeležencev tečajev romskega jezika,
- višina sredstev za sofinanciranje dejavnosti krovnih organizacij ter višina sredstev za sofinanciranje radijskih in televizijskih prispevkov,
- oblikovana strokovna skupina ter izdelano stališče glede standardizacije romskega jezika,

Ocenjena okvirna sredstva: 1.300.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljševanje bralne pismenosti romskih otrok; večanje uspešnosti poučevanja romskih otrok; večanje števila oseb, ki znajo govoriti in pisati v romskem jeziku; ohranjanje romskega jezika; povečanje števila romskih novinark in novinarjev in pokrivanja medijskih vsebin v romskem jeziku; krepitev jezikovnih kompetenc Romkinj in Romov v slovenskem jeziku; odločitev o eni ali več standardizacijah, kar je pogoj za optimalno poučevanje romščine v vzgojno-izobraževalnem sistemu; poglobljeno

razumevanje aktualnega položaja romskega jezika na območjih RS s strnjeno romsko poselitvijo.

Nosilci: MK, MIZŠ, pristojna ministrstva, Urad za narodnosti.

2.1.5.3 Jeziki priseljencev in njihovih potomk in potomcev

Cilj: Krepitev jezikovne zmožnosti in zagotovitev izvajanja jezikovne politike

Ukrepi:

- stalna podpora izvajanju pouka maternih jezikov otrok priseljencev in otrok potomcev priseljencev v OŠ (v skladu z 8. členom Zakona o osnovni šoli) in osveščanje o obstoju mehanizmov MIZŠ za podporo izvajanju;
- usposabljanje vseh pedagoških delavcev z osnovami dvojezičnosti za delo z učenci priseljenci;
- spodbujanje vključevanja knjižničnega gradiva v jezikih etničnih skupnosti (priseljencev), ki so v znatnem številu prisotne v RS, v šolske in druge splošne knjižnice;
- usposabljanje javnih uslužbenk in uslužbencev ter funkcionark in funkcionarjev za bolj učinkovito komunikacijo s priseljenkami in priseljenci;
- prevajalska in tolmaška podpora za delo v kontekstu rastočih migracij na sodiščih in pri delu policije (npr. v azilnih postopkih);
- izdelava koncepta za prevajalsko in tolmaško podporo za delo v kontekstu rastočih migracij v zdravstveni oskrbi in v izobraževanju (predvsem za potrebe komunikacije med tujejezičnimi starši ter učiteljicami in učitelji v predšolski in osnovnošolski vzgoji);
- izobraževanje prevajalk in prevajalcev ter tolmačk in tolmačev za potencialno deficitarne jezike (v okviru potreb tolmačenja za skupnost).

Kazalniki:

- število vpisanih učenk in učencev/dijakinj in dijakov k dopolnilnemu pouku maternih jezikov in kultur,
- število učenk in učencev/dijakinj in dijakov, ki obiskujejo izbirni predmet tujih jezikov (brez angleščine in nemščine),
- število usposabljanj in izobraževanj,
- število gradiv v jezikih priseljencev in priseljencev v šolskih in splošnih knjižnicah,
- obseg prevajalske in tolmaške podpore.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.700.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: udejanjanje pravice do ohranjanja lastnega jezika, izboljšanje jezikovne zmožnosti govork in govorcev v maternem jeziku, večjezičnost, povečana vidnost jezikov etničnih manjšin, večja ozaveščenost ostalih državljanek in državljanov Republike Slovenije o večjezičnosti.

Nosilca: MK, MIZŠ.

2.1.6 Tuji jeziki

Načrtovanje politike tujejezikovnega izobraževanja je pomemben del nacionalnih jezikovnih politik v Evropski uniji. Trenutno stanje na tem področju v Republiki Sloveniji še vedno izkazuje neuskklajenost in pomanjkanje enotnih usmeritev na ravni države in posameznih regij. To se še posebej problematično odraža v obsegu izobraževanja za posamezne tuje jezike, kjer prihaja do znatnih neravnovesij glede na kulturno-civilizacijsko in gospodarsko-politično vlogo posameznih jezikov ter možnosti za njihovo izobraževalno kontinuiteto. Odločanje o ponudbi tujih jezikov (v obveznih in izbirnih delih osnovnošolskih in srednješolskih programov) je namreč v celoti prepuščeno šolam oziroma njihovim ravnateljem in ravnateljicam in zato pogosto podvrženo tudi zelo kratkoročnim interesom.

Slovenska jezikovna politika zato predvideva, da se tej problematiki posveti poseben poudarek in da se oblikuje enotna politika poučevanja tujih jezikov v okviru vzgojno-izobraževalnega sistema. Ta naj na podlagi analize stanja na področju učenja in poučevanja tujih jezikov v celotni izobraževalni vertikali vsebuje tudi izhodišča in smernice: za ustrezno uveljavitev drugega tujega jezika v osnovne in srednje šole; za zagotovitev ustrezne in s strokovno utemeljene razmestitve in razpršenosti učenja tujih jezikov znotraj države in znotraj posameznih regij ter za zagotavljanje ustreznega razmerja med njimi, ki bo temeljilo na upoštevanju njihove kulturno-civilizacijske in gospodarsko-politične vloge in mesta tako v širšem, to je evropskem in globalnem kontekstu, kot tudi v ožjem, to je neposredno lokalnem; motiviranje in usposabljanje ravnateljic in ravnateljev ter svetovanje šolam in njihovim vodstvom za oblikovanje strokovno ustrezne in čim bolj stabilne ponudbe tujejezikovnega izobraževanja, ki bo smiselno umeščeno v celotno izobraževalno vertikalo tako, da bo učence in učenke spodbujalo k (sicer nujno neobvezni) kontinuiteti učenja in doseganju čim višje stopnje jezikovnih zmožnosti v vsaj dveh tujih jezikih; za vzpostavitev sistema ugotavljanja in priznavanja zunaj šole pridobljenega jezikovnega znanja; za uvajanje sodobnih pristopov k načrtovanju in izvajanju tujejezikovnega izobraževanja v okviru šolskih izvedbenih kurikulumov.

V osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju naj se pouk vseh jezikov načrtuje in izvaja tako, da se ti navezujejo drug na drugega in povezujejo med seboj, in sicer tako tuji jeziki ne glede na vlogo v kurikulumu (prvi, drugi, tretji tuji jezik idr.) kot tudi tuji jeziki in slovenščina ter tuji jeziki in nejezikovni predmeti. Navezovanje in povezovanje naj potekata na načine, ki bodo spodbujali medsebojni prenos, čim večjo skladnost in stopenjsko nadgrajevanje jezikovnega in zunajjezikovnega (to je kulturno-civilizacijskega) znanja (na primer razvijanje zmožnosti prepoznavanja skupnih in razlikovalnih potez v slovničnih opisih posameznih jezikov, ustrezne učne strategije in dejavnosti, primerne organizacijske oblike pouka).

Zakonsko predvidena uvedba zgodnjega učenja prvega tujega jezika v izobraževalni sistem (72. člen *Zakona o uravnoteženju javnih financ*) bo v naslednjih letih učenkam in učencem omogočila, da bodo učenje tujih jezikov dojeli kot nekaj naravnega ter bodo postopoma razvili zavest o jezikovni in kulturni raznolikosti, pozitivno pa bo vplivala tudi na njihov kognitivni razvoj. Hkrati pa uvajanje zahteva visoko strokoven pristop k poučevanju, ki že v izhodišču preprečuje možnost neustreznih praks ter sočasno krepitev zavesti o pomembni vlogi, ki jo ima v Republiki Sloveniji slovenski jezik (na področju avtohtonih manjšin poleg njega tudi italijanski in madžarski).

Smiselno je, da je tako v osnovni kot v srednji šoli izbor tujih jezikov širok, vendar ožji pri prvem tujem jeziku (do trije jeziki, ne samo angleščina) in širši pri drugih tujih jezikih. Prehod iz osnovne šole v srednjo šolo naj bo na ravni drugega

tujega jezika dovolj fleksibilen, da bo učencem in učenkam omogočal izbiro med nadaljevanjem drugega jezika iz osnovne šole, izbiro novega drugega tujega jezika, po potrebi pa tudi med vnovičnim začetkom pouka istega tujega jezika na osnovni ravni. Učenke in učenci naj se navajajo na uporabo jezikovnih tehnologij, seveda v okvirih svojih kognitivnih zmožnosti in sporazumevalnih potreb. V ponudbi tujih jezikov je treba v celotni vertikali zagotoviti ustrezno mesto klasičnim jezikom (latinščini in grščini). V delih Republike Slovenije, kjer italijanščina in madžarščina nista uradna jezika, je treba jezikoma narodnih skupnosti zagotoviti ustrezno mesto tudi kot tujima jezikoma.

Cilj: Zagotavljanje kakovosti in optimizacija poučevanja ter učenja tujih jezikov

Ukrepi:

- spodbujanje raziskav s področja tujih jezikov za zagotavljanje podlag za vodenje celostne jezikovne politike na področju jezikovnega izobraževanja;
- zagotavljanje stalne strokovne podpore razvoju učenja in poučevanja vseh tujih jezikov, prisotnih v vzgojno-izobraževalnem sistemu, ter načrtovanje dopolnitve ponudbe v naboru jezikov (na primer slovenski znakovni jezik, japonščina, arabščina itd.);
- v primeru uvedbe obveznega drugega tujega jezika v osnovni šoli naj nabor jezikov vsebuje vsaj tuje jezike na maturi (angleščina, francoščina, italijanščina, nemščina, ruščina, španščina in latinščina) in sosedske jezike (italijanščina, nemščina, hrvaščina, madžarščina);
- dopolnitev zakonodaje za ureditev sistema ponudbe drugega tujega jezika, ki bo omogočal ustrezno razpršenost različnih tujih jezikov na državni in regionalni ravni, ter vodenje evidence s podatki o številu učenk in učencev po posameznem jeziku na šoli, regiji in v državi;
- seznanjanje ravnateljic in ravnateljev ter učiteljic in učiteljev z državno jezikovno politiko na področju tujih jezikov ter usposabljanje za sprejemanje strokovno ustreznih odločitev v zvezi z načrtovanjem in izvajanjem (tuje)jezikovnega izobraževanja;
- spodbujanje uvajanja sodobnih pristopov k učenju in poučevanju jezikov (CLIL, jezikovni portfolio, medkulturni in večjezični pristopi idr.);
- spodbujanje povezovanja učiteljic in učiteljev tujih jezikov ter učiteljic in učiteljev slovenščine na ravni šole – oblikovanje skupnega šolskega jezikovnega kurikula;
- spodbujanje stalnega strokovnega izpopolnjevanja učiteljic in učiteljev na jezikovnem in didaktičnem področju;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev slovenščine na področju tujih jezikov in učiteljic in učiteljev tujih jezikov na področju slovenščine;
- informiranje in svetovanje učečim se in njihovim staršem glede izbire tujih jezikov;
- pri pouku slovenščine vključevanje vsebin, ki bodo krepile zavedanje o pomenu znanja prvega jezika za dobro razumevanje drugih jezikov ter s tem navajale na razmišljanje o jezikovni raznolikosti kot vrednoti.

Kazalniki:

- število izdelanih raziskav in izvedenih ukrepov,
- dopolnjeni zakoni, pravilniki,

- evidenca s podatki o številu učenk in učencev po posameznem jeziku na šoli, regiji in v državi,
- število izobraževalnih oblik za ravnateljice in ravnatelje ter učiteljice in učitelje,
- število učnih gradiv,
- število učnih vsebin o jezikovni raznolikosti.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.000.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje jezikovne platforme za poučevanje tujih jezikov, zvišanje stopnje kakovosti poučevanja in znanja/uporabe tujih jezikov, širjenje nabora tujih jezikov v izobraževalnih procesih in izven njih ter povečevanje možnosti izbora med njimi, večja razpršenost poučevanja posameznih drugih tujih jezikov na državni ravni.

Nosilca: MIZŠ (v sodelovanju z ustreznimi strokovnimi institucijami), MK.

2.1.7 Osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja

Osebe s posebnimi potrebami morajo svoje sporazumevalne potrebe uresničevati na druge načine, gluhi znakovno, slepi z brajico, gluhoslepi z več drugimi prilagojenimi načini sporazumevanja ipd. Možnost takšnega izražanja je nujna za preprečitev izolacije oseb s posebnimi potrebami ter jim hkrati omogoča bolj enakopravno uresničevanje temeljnih pravic in dejavnejše vključevanje v družbo. Republika Slovenija se je sicer z najrazličnejšimi dokumenti (*Ustava Republike Slovenije, Zakon o izenačevanju možnosti invalidov, Konvencija o pravicah invalidov in Izbirni protokol k tej konvenciji, Deklaracija o pravicah invalidov, Standardna pravila za izenačevanje možnosti za invalide, Resolucija o znakovnem jeziku za gluhe* ipd.) zavezala k dajanju enakih možnosti vsem, vendar razmere kažejo, da njihovo uresničevanje pogosto ostaja v domeni nevladnih organizacij in zainteresiranih prostovoljk in prostovoljcev. Prioritetni cilj jezikovne politike v zvezi z osebami s posebnimi potrebami, pa naj gre za gluhe/naglušne, slepe/slabovidne, gluhoslepe, osebe s specifičnimi motnjami (npr. disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje) ter osebe z motnjami v duševnem razvoju, je omogočiti tem osebami, da polno razvijejo svojo sporazumevalno zmožnost, ki bo omogočila prilagojene načine sporazumevanja. To vključuje tudi zagotavljanje temeljnih jezikovnih virov in tehnologij ter didaktičnih gradiv za osebe s posebnimi potrebami. V zvezi s tem je pomemben cilj jezikovne politike tudi priznati prilagojenim načinom sporazumevanja enakovreden položaj, kot ga ima slovenščina (npr. v primeru gluhih slovenščina ni prvi, ampak drugi jezik). To pomeni tudi nujno ozaveščanje družbe o specifični sporazumevalnih potreb in načinov sporazumevanja omenjenih oseb, upoštevanje načelo inkluzije, pa lajšati sporazumevanje med vsemi sporazumevajočimi se osebami.

1. cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v prilagojenih načinih sporazumevanja z gluhoslepimi

Ukrepi:

- ugotavljanje stanja prilagojenih (predvsem taktilnih) načinov sporazumevanja z ljudmi z gluhoslepoto;
- priznanje pravice gluhoslepih do uporabe sporazumevalnih metod Tadoma, brajevi prsti, haptični načini sporazumevanja, Lormova abeceda itd. ter

priznavanje pravice do uporabe tolmača za gluhoslepe na vseh področjih življenja;

- izdelava in implementacija koncepta umestitve prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi v vrtcu in šolah ter omogočanje izobraževanja otrok in odraslih z gluhoslepoto v njim prilagojenih načinih sporazumevanja;
- usposabljanje učiteljev in vzgojiteljev ter drugih zaposlenih, ki v različnih ustanovah dnevno delajo z ljudmi z gluhoslepoto, za uporabo prilagojenih načinov sporazumevanja pri učencih ter drugih osebah z gluhoslepoto;
- zagotovitev izobraževanja in usposabljanja za tolmače za osebe z gluhoslepoto in strokovnjake za delo z osebami z gluhoslepoto in s tem zagotovitev primerne števila ustrezno usposobljenih tolmačev za gluhoslepe;
- usposabljanje gluhoslepih in njihovih svojcev za uporabo različnih prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi;
- opremljanje javnih prostorov in produktov kulturne dediščine z reliefnimi oznakami za gluhoslepe ter prilagajanje različnih vsebin (npr. knjig, uradnih obrazcev, navodil za izpolnjevanje uradnih obrazcev, učnih gradiv ipd.) za gluhoslepe;
- razvijanje novih individualnih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi (npr. haptičnega načina sporazumevanja).

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- število raziskav, študij, strokovnih člankov in drugih znanstvenih besedil na temo prilagojenih načinov sporazumevanja gluhoslepih,
- število izobraževalnih oblik za učitelje in vzgojitelje,
- izdelan koncept umestitve prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi v šolski sistem in implementacija rešitev,
- število izobraževalnih oblik za tolmače,
- število opremljenih javnih prostorov in produktov kulturne dediščine ter število prirejenih vsebin.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik jezikovnega izobraževanja na tem področju, povečanje števila znanstvenoraziskovalnih del, ki predstavljajo strokovno podlago za njihovo razvijanje, izboljšanje odnosa javnosti do potreb oseb s posebnimi potrebami in povečanje njihovih sporazumevalnih možnosti.

Nosilca: MIZŠ, MDDSZ.

2. cilj: Razvijanje in krepitev sporazumevalne zmožnosti za slepe in slabovidne, osebe s specifičnimi motnjami (na primer disleksija, slabše bralne in učne sposobnosti, govorno-jezikovne motnje ipd.) in osebe z motnjami v duševnem razvoju ter zagotovitev pogojev za učinkovito izvajanje jezikovne politike in zakonsko predvidene ureditve na tem področju

Ukrepi:

- vzpostavitev pogojev za ugotavljanje funkcionalne pismenosti pri različnih skupinah oseb s posebnimi potrebami;
- usposabljanje in izobraževanje oseb s posebnimi potrebami za komunikacijo v prilagojenih načinih sporazumevanja, prilagajanje izobraževalnih procesov na vseh stopnjah navedenim ciljnim skupinam ter razvoj didaktičnih metod in smernic na tem področju oziroma metodologij za prilagajanje vsebin sredstvom komunikacije v prilagojenih načinih sporazumevanja;
- usposabljanje učiteljic in učiteljev, vzgojiteljic in vzgojiteljev, svojcev in drugih za komunikacijo oziroma delo z osebami s posebnimi potrebami;
- prilagajanje javnih prostorov, zgradb in površin uporabnikom s posebnimi potrebami (vključno z oznakami oziroma avdiodeskripcijo);
- oblikovanje, tiskanje, zagotavljanje hranjenja v digitalizirani obliki, spletne objave vsebin in e-uradovanje v oblikah, ki so prilagojene osebami s posebnimi potrebami (npr. knjige, časopisi, uradni obrazci, navodila za izpolnjevanje uradnih obrazcev, učna gradiva, označbe na izdelkih ipd.), distribucija teh vsebin uporabnikom s posebnimi potrebami;
- prilagajanje kulturne ponudbe osebami s posebnimi potrebami (npr. posredovanje literarnih in drugih del v zvočni obliki ali v obliki za lahko branje ter opremljanje kulturnih produktov (npr. razstav) z oznakami za osebe s posebnimi potrebami, gledališče za slepe ipd.).

Kazalniki:

- število usposabljanj,
- prilagojeni izobraževalni procesi ter razvite didaktične metode in smernice,
- število prilagoditev javnih prostorov uporabnicam in uporabnikom s posebnimi potrebami,
- število za osebe s posebnimi potrebami digitaliziranih in prilagojenih vsebin (knjig, časopisov, obrazcev, navodil, učnih gradiv, označb na izdelkih ipd.),
- število prilagoditev kulturne ponudbe osebami s posebnimi potrebami.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.000.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik sporazumevalnih možnosti za osebe s posebnimi potrebami.

Nosilci: MJU, MK, MIZŠ, MDDSZ, MI.

2.1.8 Slovenski znakovni jezik

S sprejetjem *Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika*, ki gluhim osebami daje pravico uporabljati znakovni jezik na vseh področjih dela in življenja, ki jo uresničujejo s tolmači in tolmačkami za slovenski znakovni jezik (SZJ), sta se zahtevnost in pestrost dela tolmačev in tolmačk občutno povečali in hkrati so se zvišala tudi pričakovanja uporabnic in uporabnikov (gluhih oseb). Razvejano in raznoliko delo tolmačev in tolmačk pa zahteva boljše prepoznavanje in standardizacijo slovenskega znakovnega jezika, saj sedanja stopnja poznavanja in razvitosti slovenskega znakovnega jezika ne dosega komunikacijskih zahtev sodobne in na znanju temelječe družbe.

SZJ je samostojen jezik, od slovenščine ločen v modalnosti izražanja in v vseh jezikoslovnih ravninah. Za razliko od slovenščine ne spada v slovansko jezikovno družino. Je primarni znakovni jezik na območju Republike Slovenija, s čimer si s slovenščino deli večino svojega primarnega zemljepisnega območja. Znakovni jezik je način sporazumevanja večine odraslih gluhih oseb; kadar se družijo z drugimi gluhi ali slišječimi osebami, ki obvladajo znakovni jezik gluhih, uporabljajo isti jezikovni kod. Slovenski znakovni jezik je prvi naravni jezik gluhih, zato je jezik skupnosti gluhih in ga uvrščamo med jezike manjšin v Sloveniji. V kontekstu zgoraj opisanega stanja si je jezikovna politika glede SZJ zadala nekaj ciljev, navedenih spodaj, za strokovno pomoč pri uresničevanju teh ciljev pa je nosilec na voljo tudi Svet za slovenski znakovni jezik.

Cilj: Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenskem znakovnem jeziku

Ukrepi:

- ugotavljanje stanja slovenskega znakovnega jezika (sociolingvistika, slovnica itd.);
- vzpostavitev sistema za preverjanje in certificiranje znanja slovenskega znakovnega jezika za učiteljice in učitelje ter vzgojitelje in vzgojiteljice v zavodih za gluhe in naglušne v Republiki Sloveniji;
- stalno/sprotno izobraževanje tolmačk in tolmačev slovenskega znakovnega jezika;
- vzpostavitev in omogočanje izobraževanja v slovenskem znakovnem jeziku na vseh stopnjah izobraževanja (od vrtca dalje, po celotni vertikali);
- izdelava in sprejetje novih kurikulumov za vrtce in učnih načrtov za slovenski znakovni jezik kot prvi jezik;
- uvedba dvojezičnega modela vzgoje za gluhe otroke v kurikulum za vrtce in v predmetnik za osnovne/srednje šole, kjer je vključen gluhi otrok;
- uveljavitev pravice gluhih otrok do strokovne delavke/strokovnega delavca, ki bo vzgojiteljica oziroma vzgojitelj/učiteljica oziroma učitelj za SZJ;
- uveljavitev slovenskega znakovnega jezika kot izbirnega predmeta v šoli;
- priprava didaktičnih gradiv za učenje/poučevanje SZJ in certificiranje znanja SZJ po predhodnih alinejah;
- sistematično usposabljanje učiteljic in učiteljev ter vzgojiteljic in vzgojiteljev za poučevanje SZJ in za poučevanje v SZJ v skladu z zgornjimi alinejami;
- ureditev šolske zakonodaje za omogočanje SZJ kot učnega jezika ter sistematizacijo delovnega mesta učitelja SZJ;
- izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini za uporabnice in uporabnike znakovnega jezika kot maternega jezika;
- opremljanje spletnih strani uradnih organov z video gradivom v znakovnem jeziku.

Kazalniki:

- število izvedenih ukrepov,
- število raziskav, študij, strokovnih člankov in drugih znanstvenih besedil na temo SZJ,
- pripravljena znanstvena slovnica SZJ,
- število izobraževalnih oblik za učiteljice in učitelje ter vzgojiteljice in vzgojitelje,

- sprejetje ustreznih učnih načrtov,
- število izobraževalnih oblik za tolmačke in tolmače,
- izdelan koncept umestitve SZJ v šolski sistem in implementacija rešitev,
- število didaktičnih gradiv.

Ocenjena okvirna sredstva: 450.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno načrtovanje in razvijanje oblik jezikovnega izobraževanja na tem področju, povečanje števila znanstvenoraziskovalnih del, ki predstavljajo strokovno podlago za njihovo razvijanje, izboljšanje odnosa družbe do potreb uporabnikov SZJ, izkoreninjanje predsodkov do SZJ, povečanje sporazumevalnih možnosti uporabnic in uporabnikov SZJ ter posledično njihova večja aktivna vključenost v družbo.

Nosilci: MIZŠ, MDDSZ, MK.

2.1.9 Jezikovna ureditev visokega šolstva in znanosti

Slovensko visoko šolstvo v svojih temeljnih razvojnih dokumentih kot enega ključnih dejavnikov v naslednjem desetletju izpostavlja nadaljnjo internacionalizacijo, ki sloni na vpetosti v mednarodne okvire in na sodelovanju s kakovostnimi partnerji z evropskih in neevropskih univerz.

V zvezi z rabo jezika v visokem šolstvu in znanosti so med prioriteta za naslednje petletno obdobje ukrepi, ki bodo zagotovili učinkovito jezikovno ureditev ter izboljšali položaj slovenščine na obeh področjih. Jezikovna problematika, ki jo odpirajo razprave in dokumenti v zvezi s kakovostjo in internacionalizacijo, je povezana predvsem z naslednjimi strateškorozvojnimi zahtevami:

- z izmenjavo študentov in študentk ter pridobivanjem tujih študentov in študentk kot protiutežjo zmanjšanja generacij slovenskih študentov in študentk;
- z izmenjavo profesorice in profesorjev ter z možnostjo dolgoročnejšega zaposlovanja tujih visokošolskih učiteljic in učiteljev na slovenskih univerzah;
- z zagotavljanjem kakovosti raziskovalnega dela s postavljanjem zahtev po objavljanju in citiranju v bazah WoS.¹¹

Izhodišče ukrepov v resoluciji je domneva, da slovenske univerze in Republika Slovenija želijo ohraniti in nadalje razvijati slovenščino kot učni jezik visokošolskega izobraževanja in jezik znanosti, hkrati pa si želijo zagotoviti nemoteno mednarodno razsežnost svojega delovanja in mednarodno konkurenčnost.

1. cilj: Omogočanje prostega pretoka študentk in študentov ter profesorice in profesorjev

Raba slovenskega jezika v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji ob ustrezni jezikovni politiki ne more pomeniti ovire za njegovo internacionalizacijo. Vzpostaviti je treba

¹¹ Servis Web of Science (WoS) omogoča dostop do multidisciplinarnih bibliografskih baz podatkov z indeksi citiranosti: Science Citation Index Expanded® (SCI-EXPANDED), Social Sciences Citation Index® (SSCI) in Arts & Humanities Citation Index® (A&HCI). Vključujejo podatke iz okrog 10.000 najbolj prestižnih in vplivnih znanstvenih revij na svetu za obdobje od leta 1970.

jasen sistem ločevanja med krajšimi oblikami študijskega bivanja študentk in študentov in visokošolskih učiteljic in učiteljev ter med daljšimi oblikami njihovega vključevanja v visokošolski sistem Republike Slovenije. Izkušnje na področju poučevanja slovenščine kot tujega jezika kažejo, da se je slovenščino mogoče naučiti tako receptivno (pasivno) kot produktivno (aktivno) v razmeroma kratkem času in da učenje slovenščine ob hkratnem študiju oziroma poučevanju za tujce ne pomeni prevelike obremenitve. Zagotavljanje možnosti pouka slovenščine za tujce, ki se vključujejo v visokošolski sistem v Republiki Sloveniji, je tudi bistveno cenejše kot dodatno usposabljanje slovenskih in tistih tujih predavateljic in predavateljev, katerih prvi jezik ni angleščina, v angleškem jeziku ter izvajanje vzporednih programov za tuje študentke in študente povsod, kjer bi bilo to zaželeno. Tuja študentka oziroma tuji študent lahko spremlja predavanja v slovenščini po enem letu bivanja v Sloveniji in učenja slovenščine, visokošolski predavatelji in predavateljice pa so sposobni predavati v slovenščini po štirih letih bivanja v Sloveniji in učenja slovenščine. Po izteku eno- oziroma štiriletne obdobja naj se od njih zahtevata pridobitev spričevala o znanju slovenščine na ustrezni ravni ter obvezna raba slovenščine pri rednih visokošolskih programih. Zaključna dela (diplome, magistrska dela, doktorate) lahko tuji študenti in študentke pišejo v tujem jeziku (s povzetkom v slovenščini) ne glede na naravo visokošolskega programa.

Ukrep:

- vzpostavitev/ohranjanje sistema učinkovitega učenja slovenščine za tuje študente in študentke in visokošolske učitelje in učiteljice znotraj posameznih univerz.

Kazalniki:

- sistem učenja slovenščine za tuje študente in študentke ter profesorice in profesorje,
- število tečajev slovenščine za izmenjavne študente in študentke, redne tuje študente in študentke ter tuje profesorje in profesorice,
- število spričeval o znanju slovenščine tujih učiteljev in učiteljic ter študentk in študentov na ustrezni ravni.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: uspešna jezikovna integracija tujih učiteljev in študentov v slovenski visokošolski prostor, učinkovita in recipročna izmenjava znanstvenih idej in dosežkov.

Nosilec: MIZŠ.

2. cilj: Ohranitev statusa slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva

Ukrepi zagotavljajo status slovenščine kot uradnega in učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu in znanosti. Hkrati sistemsko urejajo možnost poučevanja tudi v drugih jezikih, zavedajoč se pomembnosti pretoka študentk in študentov in učnega osebja ter izmenjave znanstvenih izsledkov in pretoka znanja.

Ukrepi:

- MIZŠ in univerze morajo v okviru Zakona o visokem šolstvu, izvajanja Resolucije o nacionalnem programu visokega šolstva in strategij postaviti pregledne modele za smiselno vključevanje tujih študentk in študentov in

visokošolskih učiteljic in učiteljev: (1) s kakovostnimi vzporednimi programi in izbirnimi moduli, posebej oblikovanimi za izmenjavne študente in študentke, katerih predmete bi pod posebnimi pogoji (v skladu z naslednjo alinejo ukrepov) lahko izbirali tudi domači študenti in študentke; (2) z uvajanjem koncepta diferencirane večjezičnosti po tujih zgledih. Koncept predvideva, da je jezik visokošolskega študija enak prevladujočemu jeziku okolja, da pa se slušateljem in slušateljicam, ki tega jezika ne razumejo zadosti dobro, ponudi simultani (strojni) prevod v tuji jezik z orodji, prilagojenimi posameznim strokam; prosojnice in drugo študijsko gradivo so praviloma dvojezični, v jeziku okolja in v tujem jeziku, v tujem jeziku pa potekajo tudi konzultacije s tujimi študenti in študentkami; (3) s spodbujanjem študentske solidarnosti in tutorstva oziroma partnerskega razmerja med domačimi in gostujočimi študenti in študentkami;

- zakonodaja mora določiti obvezni večinski obseg izvajanja visokošolskih programov v slovenskem jeziku, in ne tega v celoti prepustiti univerzam. Ker se strateška usmeritev univerz in države glede povečanja izmenjav ujema, se Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter visokošolske organizacije sporazumejo o ustreznem načinu njihovega financiranja;
- na ravni doktorskega študija se univerzam prepusti avtonomna jezikovna politika ob upoštevanju ustavnih in zakonskih omejitev ter splošnega načela, da naj slovenski profesorji slovenskim študentom ne predavajo v tujem jeziku.

Kazalniki:

- vzpostavitev modela vključevanja tujcev v slovenski visokošolski sistem (zakonodaja),
- določitev obveznega obsega izvajanja visokošolskih programov v slovenskem jeziku (zakonodaja),
- število vzporednih programov in izbirnih modulov v tujem jeziku.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: z vzporednimi programi, izbirnimi moduli oziroma simultanim strojnim prevajanjem za kratkoročne obiske bo zagotovljen učinkovit prenos slovenskega znanja tujim študentom in študentkam.

Nosilec: MIZŠ.

3. cilj: Razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku

Številni dokumenti in zaveze slovenske države načrtujejo dejavno večjezičnost prebivalk in prebivalcev Evropske unije. V skladu s tem je treba na visokošolski strokovni ravni omogočiti učenje strokovne slovenščine, kontrastivne terminologije ter kontrastivnega strokovnega in znanstvenega (akademskega) pisanja, ob tem pa je treba poskrbeti tudi za ustrezno obvladovanje strokovnega sporazumevanja v drugih jezikih za visokošolske učitelje in učiteljice ter študentke in študente.

Ukrepi:

- na podlagi temeljite raziskave in analiz strokovno-znanstvenega pisanja na visokošolski ravni, tujih zgledov ter specifičnosti programov se izdelata in univerzam ponudi učni načrt za priporočljivi uvodni predmet v 1. letniku prvostopenjskih programov, ki bo vključeval omenjene jezikovne vsebine;

- izdelata se načrt usposabljanja učiteljic in učiteljev za strokovno in pedagoško sporazumevanje v slovenščini in drugih jezikih ter načrt preverjanja jezikovnega znanja v drugih jezikih za tiste učitelje in učiteljice, ki izvajajo izbirne module in programe v drugih jezikih;
- spodbuja se izdelava kakovostnih visokošolskih učbenikov v slovenščini in prevodov kakovostnih učbenikov iz tujih jezikov;
- za potrebe dela na ravni EU se oblikuje poseben magistrski študijski program za pridobitev strokovnega naziva pravnik lingvist.

Kazalniki:

- izdelan učni načrt za strokovno-znanstveno pisanje,
- izdelan načrt usposabljanja in preverjanja znanja učiteljev in učiteljic za sporazumevanje v slovenščini in angleščini,
- izdelan študijski program za naziv pravnik lingvist/pravnica lingvistka.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: usklajeno in učinkovitejše načrtovanje in razvijanje jezikovne zmožnosti učiteljev tako v slovenščini kot angleščini, razvijanje strokovno-znanstvenega jezika posameznih strok, vključno z razvijanjem kontrastivne terminologije.

Nosilec: MIZŠ.

4. cilj: Izboljšati položaj slovenščine kot jezika znanosti

Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev in učiteljic ter predpisi za akreditacijo visokošolskih programov in ustanov (NAKVIS) so trenutno predvsem rezultat zavedanja o pomembnosti mednarodno potrjene kakovosti slovenske znanosti. Enako ravna pri dodeljevanju sredstev tudi ARRS, ko vrednoti odličnost slovenskih znanstvenikov in znanstvenic za dodeljevanje projektnih sredstev.

Gledano razvojno je seveda poudarjanje potrebe po objavljanju v tujih revijah in tujem jeziku razumljivo, saj so merila in z njimi visokošolska habilitacijska politika hotela preseči omejenost slovenskega znanstvenoraziskovalnega dela na domači prostor in ga kakovostno sopostaviti tujemu ter tako povečati odličnost raziskovalnega dela. V časih, ko so bile tuje objave prej izjema kot pravilo, so se univerze smiselno odzvale s poudarjanjem nujnega objavljanja tudi v tujem jeziku.

Taka politika pa je povzročila zapostavljanje in ponekod popolno ukinitve znanstvenih objav v slovenščini kot nujnega pogoja za napredovanje v znanstvene nazive, za mentorstvo doktorskim študentom in študentkam ter za vodenje raziskovalnih projektov in programov. To je škodljivo vsaj z dveh vidikov: razvijanja slovenskih terminologij ter slovenščine kot jezika visokošolskega izobraževanja ter usihanja kakovostnih slovenskih revij. Sedanja politika napredovanj tako povzroča, da v nekaterih strokah postaja slovenščina že skoraj obrobni jezik. Smiselno znanstveno in strokovno objavljanje v slovenščini je nujno, če želimo, da znanstvena sfera o svojih spoznanjih učinkovito seznanja slovensko javnost, tako v njenem jeziku sooblikuje družbo znanja ter javnosti vrača vložena javna sredstva.

Med merili za pridobitev najnižje stopnje visokošolskega učitelja oziroma visokošolske učiteljice zdaj na primer ni merila »obvladovanje slovenščine kot jezika stroke«, med merili za raziskovalno odličnost pa so objave v tujih jezikih praviloma

edino merilo znanstvene uspešnosti in veljajo nesorazmerno več kot tiste v slovenščini, tudi tam, kjer obstajajo kakovostne slovenske znanstvene revije.

Če je bilo v preteklosti nujno spodbujati pisanje v tujem jeziku, je danes položaj obrnjen: za razvoj slovenščine v znanosti se mora spodbujati tudi kakovostno objavlanje v slovenskem jeziku. Prav zato bi morale univerze, ARRS in NAKVIS uravnotežiti razmerje med mednarodno in domačo »odmevnostjo« ter spodbujati znanstveno objavlanje tudi v slovenščini.

Ukrep:

- Univerze naj prek habilitacijske politike vzpostavijo spodbude za smotrno objavlanje znanstvenih in strokovnih besedil v slovenščini. Poleg objavlanja v tujem jeziku naj NAKVIS, ARRS in univerze med pogoje za izvolitve in pogoje za financiranje programskih skupin uvrstijo tudi obvezno objavlanje učbenikov, terminoloških gradiv in strokovnih člankov ter monografij v slovenščini (izjeme za zelo ozka področja, kjer bi bilo to smiselno, določi ARRS) – ti so tudi vir za nastajanje terminoloških in jezikovnih baz ter drugih jezikovnih virov, ki so resolucijsko obdelani v naslednjem poglavju.

Kazalnik:

- sprejetje in uvedba sistema habilitacijskih pravil in sistema financiranja programskih skupin s posebnim poudarkom na slovenskih strokovnih objavah.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: povečanje strokovnih objav v slovenskem jeziku, razvoj slovenskega strokovnega jezika in terminologije, seznanjanje slovenske javnosti z razvojem slovenske znanosti.

Nosilca: ARRS, MIZŠ – v sodelovanju z univerzami.

2.2 Jezikovna opremljenost

2.2.1 Uvod

Opremljenost slovenščine in slovenske jezikovne skupnosti z jezikovnimi viri, priročniki, orodji in (svetovalnimi) storitvami je obravnavana kot eden ključnih dejavnikov, od katerega je odvisno uresničevanje večjega števila ciljev jezikovne politike. Obravnava jezikovne infrastrukture je v skladu z ugotovitvami iz raziskave *Jezikovna politika Republike Slovenije in potrebe uporabnikov* omejena predvsem na priročnike, vire, orodja in storitve, ki so pomembni s stališča jezikovne opremljenosti domačih in tujih govork in govorcev slovenščine za uspešno sporazumevanje v slovenščini, učenje in poučevanje jezika, zagotavljanje ustavnih pravic do uporabe jezika ter zagotavljanje pravic oseb s posebnimi potrebami. Pospešena digitalizacija in razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij postavljata v zadnjem desetletju okvir za nadaljnji razvoj jezikovne infrastrukture, ki bo glede na svetovne in evropske trende ter hitrost sprememb predvsem digitalna, spletna in mobilna. Evropska unija pri svoji jezikovni politiki kot širšem okviru naše resolucije sledi svetovnim trendom in vlaga v razvoj digitalnih virov za uradne jezike Evropske unije in druge evropske jezike,

čemur mora slediti tudi Slovenija in se priključiti pobudam, ki bodo omogočile, da jezikovni priročniki, viri, orodja in storitve za slovenščino ostanejo v okvirih, ki jih Evropska unija želi zagotoviti za vse svoje uradne jezike.

Cilj 1: Kontinuirano znanstveno raziskovanje slovenskega jezika in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, za izdelovanje jezikovne infrastrukture

Ukrepa:

- spodbujanje raziskav o slovenskem jeziku in drugih jezikih, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- vzpostavitev stabilnega financiranja za relevantne dejavnosti v raziskovalnih ustanovah, znotraj katerih se raziskovalci sistematično in dolgoročno ukvarjajo z raziskovanjem jezika in izkazujejo ustrezne strokovne reference.

Kazalnika:

- število raziskav,
- višina stabilnega financiranja raziskovalnih skupin, ki se sistematično in dolgoročno ukvarjajo z raziskovanjem slovenskega jezika in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike.

Ocenjena okvirna sredstva: 2.250.000 evrov.

Predvideni učinki: zagotovitev predpogoja in podlage za sodoben opis jezika, za oblikovanje sodobne norme standardnega jezika, za poznavanje stanja v rabi jezika, za pripravljane ukrepov za vplivanje na rabo, za ugotavljanje potreb jezikovne skupnosti, za pripravo načrtov za izdelavo jezikovne infrastrukture in za izdelovanje jezikovne politike.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK.

Cilj 2: Optimizacija organizacije dejavnosti na področju opremljenosti slovenščine

Ukrepi:

- vzpostavitev sistematičnega financiranja jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti izven financiranja temeljnoznanstvene jezikoslovne dejavnosti;
- skrb za vzporeden in uravnotežen razvoj različnih tipov jezikovnih virov, tehnologij in drugih infrastrukturnih enot, vključno s temeljnimi priročniki, dvojezičnimi slovarji ipd.;
- določitev hierarhije infrastrukturnih aktivnosti glede na njihovo pomembnost;
- pri projektih z jezikovnoinfrastrukturno vsebino uvedba prednostnega vrednotenja za projekte, ki med rezultati vključuje oblikovanje ali nadgradnjo jezikovnega vira oziroma tehnologije s prednostnega seznama;
- pri projektih z jezikovnoinfrastrukturno vsebino uvedba prednostnega vrednotenja za projekte, ki razvijejo jezikovni vir oziroma tehnologijo do nivoja zrelega produkta, neposredno uporabnega za končnega ciljnega uporabnika (nasproti razvoju zgolj prototipa, testne različice, koncepta ipd.).

Kazalniki:

- vzpostavljen sistem financiranja jezikovnoinfrastrukturnih dejavnosti, izkazan razvoj različnih tipov jezikovnih virov, določena hierarhija pomembnosti jezikovnoinfrastrukturnih aktivnosti, prirejena razpisna pravila.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: olajšanje kontinuiranega in načrtovanega izvajanja jezikovnoinfrastrukturnih nalog, zagotavljanje skrbi za različne tipe jezikovnih virov, maksimizacija uporabnosti rezultatov financiranih projektov.

Nosilec: MIZŠ.

Cilj 3: Koordinirano hranjenje, pridobivanje in distribuiranje jezikovnih virov in tehnologij v okviru konzorcija CLARIN

Ukrep:

- zagotovitev dolgotrajnega financiranja konzorcija CLARIN.

Kazalniki:

- večanje števila vključenih virov in orodij, večanje rabe vključenih virov in orodij, večja usklajenost razvoja in kakovosti jezikovnih virov in orodij.

Ocenjena okvirna sredstva: 250.000 evrov.

Predvideni učinki: ohranjanje in krepljenje povezovanja, zbiranja, razvoja in distribucije jezikovnih virov in tehnologij; centralizirano zbiranje prostodostopnih jezikovnih virov in orodij za delo s slovenskim jezikom; izboljššan dolgoročni izkoristek vloženih sredstev v jezikovne vire in orodja; izboljššan dostop do jezikovnih virov in orodij za vse uporabnike; zagotovljena trajna uporabnost jezikovnih virov in orodij; izboljšano spremljanje usklajenosti razvoja in kakovosti jezikovnih virov in orodij.

Nosilec: MIZŠ.

Cilj 4: Odprta dostopnost jezikovnih virov

Ukrepi:

- spodbujanje striktnega izvajanja *Nacionalne strategije odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji*;
- nadaljevanje pripravljanja ukrepov za izvedbo določil strategije, v skladu z *Akcijskim načrtom izvedbe nacionalne strategije odprtega dostopa do znanstvenih objav in raziskovalnih podatkov v Sloveniji 2015–2020*;
- vključitev pogoja o odprtem dostopu za vse javno financirane rezultate, ki so povezani z jezikovno opremljenostjo, razen v primeru upoštevanja pravic morebitnih izvornih lastnikov avtorskih pravic za vire in orodja, ki niso bili financirani iz javnih sredstev, ali varovanja osebnih podatkov;
- vnos odprte dostopnosti do znanstvenih rezultatov v znanstvenoraziskovalno zakonodajo ob načrtovani prenovi znanstvenoraziskovalne zakonodaje;

- spremljanje vprašanja dostopnosti standardov Slovenskega inštituta za standardizacijo;
- spodbujanje poskusa dosega odstopa ali odkupa avtorskih pravic, ki onemogočajo odprto dostopnost baze SSKJ.

Kazalniki:

- načrtovano izvajanje akcijskega načrta izvedbe nacionalne strategije odprtega dostopa, sprememba zakonodaje, pridobitev pravic za omogočenje odprte dostopnosti baze SSKJ.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: lažja in širša dostopnost produktov javnih raziskovalnih sredstev, izboljššan izkoristek javnih sredstev, vloženih v raziskovanje, povečanje digitalnih virov slovenskega jezika in njihove izkoriščenosti, tako neposredno za uporabnice in uporabnike kot za ponovno izkoriščanje.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK.

Cilj 5: Spodbujanje razvoja slovenske Wikimedije

Ukrepi:

- izvajanje projektov, ki s pomočjo izkoriščanja moči množice pri vnašanju in popravljanju vnosov ali na drugačne načine bistveno večajo število in kakovost slovenskih gesel v Wikipediji in Wikislovarju;
- izvajanje projektov, v okviru katerih se v Wikimedijo prenašajo in s tem digitalizirajo obstoječi nedigitalni viri;
- odkupovanje pravic.

Kazalniki:

- bistveno povečan obseg vnesenih podatkov v Wikipedijo in Wikislovar, povečano število dostopov do slovenskih wikivirov.

Ocenjena okvirna sredstva: 15.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljššan dostop do odprto dostopnih virov znanja na spletu, krepitev rabe slovenščine za dostop do informacij na spletu, širjenje področij rabe slovenščine na spletu.

Nosilca: MIZŠ, MK.

Cilj 6: Zagotavljanje dostopa do kakovostnih izvorno tujejezičnih besedil v slovenščini

Ukrep:

- podpiranje prevajanja kakovostnih literarnih, znanstvenih, izobraževalnih in drugih tujejezičnih del v slovenščino, tujih gostujočih gledaliških predstav v Sloveniji v slovenščino ipd.

Kazalnik:

- število novih prevodov.

Ocenjena okvirna sredstva: 3.500.000 evrov.

Predvideni učinki: izboljššan dostop do kakovostnih izvorno tujejezičnih del, krepitev rabe slovenščine za dostop do pomembnih izvorno tujejezičnih del, izpopolnjevanje jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Nosilec: JAK.

Cilj 7: Promocija slovenskega jezika in kulture v svetu

Ukrepa:

- okrepitev obstoječih mehanizmov za sistematično prevajanje in promocijo in/ali distribucijo prevodov slovenskih literarnih del v tuje jezike in vzpostavljanje novih pristopov za povečanje učinkovitosti na tem področju;
- promocija slovenskega jezika »v živo« s promocijskimi dogodki in nastopi slovenskih ustvarjalcev v EU in širše.

Kazalniki:

- evalvacija dosedanjih ukrepov in postavitvev novih (ekspertiza),
- število promocijskih dogodkov,
- število prevodov del slovenskih avtorjev v tuje jezike.

Predvidena sredstva: 2.400.000 evrov.

Predvideni učinki: večja prepoznavnost slovenske literarne ustvarjalnosti in slovenskega jezika v svetu, spodbujano ustvarjanje slovenskih ustvarjalk in ustvarjalcev v slovenskem jeziku.

Nosilca: JAK, MK.

2.2.2 Jezikovni opis

Izhajajoč iz prevladujočih jezikoslovnih teorij sestoji jezik iz poimenovalnega dela, tj. njegovega besedja, in urejevalnega dela, to je pravil, po katerih se besede uresničujejo, pregibajo in uporabljajo v besedilu. Jezikovni opis torej sestavljata slovar kot opis besed in besednih zvez ter slovnica kot opis pravil, po katerih se te uresničujejo, pregibajo in uporabljajo v besedilu.

Vsak kultiviran jezik ima vsaj po en temeljni enojezični slovar in vsaj eno temeljno slovnico sodobnega knjižnega/standardnega jezika. Ta dva opisa predstavljata trdno osnovo nadaljnjim, bolj ali manj aplikativno naravnanim slovarskim in slovnničnim delom, ki prikazujejo za posamezne potrebe izbrano besedje oziroma pravila, ki to besedje oziroma pravila prikazujejo na drugačen način. Ker se jezik v teku časa spreminja, je vsako tako temeljno delo uporabno le v omejenem časovnem obdobju, ki

je danes krajše kot v 20. stoletju. Jezik se zaradi pospešenega razvoja zunajjezikovne stvarnosti v današnjem času bistveno hitreje razvija predvsem v svojem poimenovalnem delu, medtem ko so za upoštevanja vredne spremembe njegovega urejevalnega dela še vedno potrebna desetletja.

V današnjem in polpreteklem času velja za temeljno slovarsko delo sodobnega slovenskega jezika *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, za temeljno slovnično pa Toporišičeva *Slovenska slovnica*. Obe temeljni deli sta utemeljeni in uporabni, vendar predvsem zaradi jezikovnih sprememb zadnjih desetletij ne zadoščata več vsem potrebam, ki jih pogojuje današnja jezikovna stvarnost. Pomanjkljivost obeh temeljnih del je tudi, da sta bili napisani za prikaz v knjižni obliki in da je le temeljni slovar prešel v digitalno okolje, kateremu zaradi prvotne knjižne zasnove ni prilagojen v polni meri. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* je sicer leta 2014 doživel dopolnjeno in deloma prenovljeno izdajo (SSKJ²), a gre pri tem še vedno predvsem za premostitev prehodnega obdobja do nastanka novega slovarja slovenskega jezika. Omenjeno temeljno slovnično delo hkrati tudi ni na voljo v prostem dostopu.

Izhajajoč iz dejstva, da slovenščino govori razmeroma majhno število govorcev, je za naslednje obdobje smotrno načrtovati le en temeljni splošni jezikovni opis. Predvideti je treba tak slovarski opis sodobne slovenščine, ki bo prilagojen uporabi v spletnem in drugih digitalnih okoljih, pri njem pa bodo bodisi v eni ali v različnih slovarskih bazah na voljo različni podatki o slovenščini, od pomenskih, vezljivostnih, kolokacijskih, frazeoloških, idiomatskih do etimoloških in drugih. Osnovo za opis jezika predstavljajo zbrani empirični podatki o jezikovni rabi, ki zajemajo različne pojavne oblike jezika. Osnova slovarskega dela je stalen in kontroliran razvoj temeljnih korpusov, ki zagotavljajo možnost kontinuirane analize slovenskega jezika za potrebe jezikovnega opisa. Med njimi so referenčni korpus slovenščine, širitev in nadgradnja govornega korpusa, korpus besedil s spleta, multimodalni korpusi (besedilo + slika + zvok), korpusi pisne produkcije učencev in dijakov ter drugi potrebni korpusi. Hkrati je treba začrtati izdelavo znanstvene slovnice slovenskega jezika, ki bo prikazovala današnji slovnični ustroj slovenskega knjižnega/standardnega jezika kot povezovalnega jezika vseh Slovencev.

Za dodatno jezikovno opremljenost bo treba sestaviti, digitalnemu okolju prilagoditi ali pa gradivno dopolniti in nadgraditi vrsto slovarjev, zlasti sinonimni slovar, slovar besednih oblik nelastnoimenskih besed oziroma oblikoslovni leksikon, ki bo vseboval tudi podatke o naglasu, slovar zemljepisnih imen slovenskega narodnega prostora in eksonimov ter slovar slovenskih osebnih imen (rojstnih in priimkov). Za ohranitev slovenščine kot strokovnega jezika bo treba kontinuirano sestavljati terminološke slovarje različnih strok. Vsa ta dela morajo biti opravljena na način, ki bo omogočal njihovo medsebojno povezovanje in povezovanje s temeljnim slovarjem (in v perspektivi temeljno slovnico) v digitalni obliki ter njihovo dostopnost prek sodobnih medijev.

Na osnovi teh temeljnih del je treba izdelati priročnike za druge ciljne uporabnike. Po nedavnem izidu ene osnovnošolske in ene srednješolske slovnice so to predvsem slovarji za različne stopnje izobraževanja rojenih govorcev ter slovnice in slovarji za tiste, katerih materni jezik ni slovenščina, in za osebe s posebnimi potrebami.

Ob tem se ne sme pozabiti, da slovenščina ni samo današnji knjižni/standardni jezik. Slovenščina so tudi narečja in slovenščina ima tudi zgodovino in predzgodovino. Zato je treba posvetiti pozornost tudi dialektološkim raziskavam, zlasti izdelovanju lingvističnih atlasov, narečnih slovarjev, narečnoslovničnih študij in monografij o posameznih (zamirajočih) narečjih, ter zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovnim raziskavam, zlasti zgodovinske slovnice, prenovi etimološkega slovarja itd.

Pri vseh opisanih vidikih jezikovnega opisa je treba skrbeti, da bodo viri dostopni čim manj razpršeno. Različni primeri združenega dostopa do večjega števila

virov za slovenščino so na primer spletišče Fran, stran z viri na spletišču Centra za jezikovne vire in tehnologije UL, Predstavitveni portal spletnih jezikovnih virov za slovenščino na strani zavoda Trojina, Evroterm ter Termania. Treba je razvijati tudi podobna zbirna spletišča z jezikovnimi viri, prilagojenimi za posebne ciljne skupine uporabnikov in uporabnic slovenščine (šolarji in šolarke ipd.).

Cilj: Temeljni opis sodobne knjižne/standardne slovenščine, specializirani jezikovni opisi, dialektološki, zgodovinsko- in primerjalnojezikoslovni opisi

Ukrepa:

- oblikovanje temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik;
- delovanje oziroma nadgradnja prosto dostopnega spletnega portala oziroma portalov s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, namenjenega splošnim uporabnikom in strokovni javnosti; zagotavljanje financiranja za njegovo kontinuirano delovanje.

Kazalnika:

- število temeljnih in specializiranih priročnikov za slovenski jezik,
- oblikovanje in vzdrževanje spletnega portala oziroma portalov.

Ocenjena okvirna sredstva: 3.700.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno delovanje na področju izdelave temeljnih in specializiranih jezikovnih priročnikov in njihovo izdelovanje, dostopnost na spletu (čim manj razpršen dostop do čim več obstoječih podatkov o slovenščini).

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK – v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.2.3 Standardizacija

Ugotavljanje aktualne jezikovne norme se začne z ugotavljanjem dejanske rabe in njenim vrednotenjem glede na opisano normo – tu se standardizacijska dejavnost tesno povezuje s sistemskim opisom jezika in prva težava obstoječih standardizacijskih pripomočkov je pomanjkanje aktualnih jezikovnih opisov. Za kontinuirano sledenje neskladjem med aktualnim standardom in rabo je treba predvideti možnosti načrtovane izrabe jezikovnotehnoloških virov in orodij za te potrebe. Gradnja tovrstne jezikovnotehnološke infrastrukture omogoča pridobitev deloma samodejne in (kar je še pomembneje) objektivne podatkovne zbirke, ki se z ustrezno jezikovno interpretacijo lahko uporablja v vseh fazah standardizacijskega procesa.

Koncipiranje normativnih jezikovnih priročnikov, ki so namenjeni najširšemu krogu jezikovnih uporabnikov in uporabnic in s katerimi bo mogoče najbolj učinkovito zadostiti zahtevam po hitri in nedvoumni informaciji glede jezikovnih zadreg, je mogoče le s predhodnimi raziskavami, v katerih bo odgovorjeno na vprašanja, kako naj bo priročnik za aktivno rabo jezika zasnovan in katera vprašanja govork in govorcev naj rešuje. Standardizacijska dejavnost mora pri iskanju načinov za zapis ugotovljene norme v priročniku upoštevati vse novejšje izsledke, s katerimi bi se uporabniškimi pričakovanjem približala v taki meri, da bi dosegla stanje, ki ga obvladujemo s tako imenovanim konceptom minimalne intervencije.

Temeljni kodifikacijski priročnik in Slovenski pravopis skladno s tradicijo, dobro prakso, v okviru svojih zakonskih zadalžitev ter v sodelovanju z vsemi ustanovami s področja jezikovnega načrtovanja potrjuje Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Na podlagi svojih zakonskih zadalžitev sodeluje tudi pri nastajanju vseh drugih temeljnih priročnikov slovenskega jezika z normativnimi vsebinami. V skladu z zadalžitvijo za temeljni kodifikacijski priročnik je bila za pripravo predloga posodobitve obstoječih pravopisnih pravil leta 2013 imenovana nova Pravopisna komisija pri SAZU, kasneje preimenovana v Pravopisno komisijo pri SAZU in ZRC SAZU. Delovanje in napredek komisije pri posodabljanju kodifikacije je predstavljeno na Komisijinem spletišču, ki hkrati služi tudi za sprotno zbiranje zunanjih predlogov glede prenove kodifikacije. Prek portala Fran Komisija predstavlja tudi nove rešitve, ki so načrtovane za vključitev v nov kodifikacijski priročnik.

Že v resoluciji o jezikovni politiki za obdobje 2007–2011 je kot pomemben cilj jezikovne politike nastopal dvig jezikovne samozavesti in ugleda slovenščine med njenimi govorci in govorkami. Od tedaj so nekatere raziskave in izkušnje z neformalnimi svetovalnicami pokazale, da lahko to nalogo pomaga opravljati svetovalno telo, ki bi hitro in učinkovito razblinjalo dvome jezikovnih uporabnic in uporabnikov glede jezikovnih in z jezikom povezanih vprašanj. V letu 2012 je tako začela delovati Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Brezplačno svetovanje poteka prek namenskega spletnega portala, na katerem je omogočeno tudi iskanje po arhivu že odgovorjenih vprašanj, hkrati pa so storitve in podatki svetovalnice dostopni tudi prek portala Fran, s čimer se svetovalnica umešča v kontekst temeljnih priročnikov za slovenski jezik. Svetovalnica je po vzpostavitvi kljub soobstoju še nekaterih drugih svetovalnic razmeroma hitro postala glavni naslov za naslavljanje jezikovnih vprašanj, vezanih predvsem na slovenščino. Z odpravljanjem jezikovnih zadreg in tešenjem jezikovne radovednosti pomaga pri dvigovanju jezikovne samozavesti in ugleda slovenščine med njenimi govorci in govorkami, posredno pa služi tudi pravopisni komisiji pri nalogah, vezanih na posodabljanje jezikovne norme. Cilj jezikovne politike v prihajajočem obdobju je tako vzdrževanje in optimizacija delovanja svetovalnice.

Danes večina jezikovnih uporabnic in uporabnikov pri pisanju uporablja računalnik in urejevalnike besedil, v katere so ponudniki tovrstnih storitev (na primer Microsoft) vključili črkovalnike, namenjene odkrivanju in odpravljanju tipkarskih in pravopisnih napak v besedilih. Podobno orodje opozarja na črkovalne napake tudi pri brskanju po spletu (na primer Googlov iskalnik s sintagmo »ste morda mislili ...« uporabniku ponudi pogostejšo in zato domnevno pravilnejšo obliko zapisa). V nedavni raziskavi, ki je bila izvedena v širši populaciji jezikovnih uporabnikov in uporabnic, se je izkazalo, da je le malo tistih, ki priporočilo črkovalnika preverijo še v kakem od jezikovnih priročnikov, več pa je tistih, ki orodju zaupajo. Iz odgovorov pa je mogoče sklepati, da bi bil odstotek slednjih še večji, če bi bili prepričani o strokovni podprtosti tega orodja. Z digitalno dobo se tako odpira vprašanje prevlade orodij, ki nastajajo izven dosega in vpliva slovenističnega jezikoslovja ali slovenske jezikovne politike. Posredno poseganje teh orodij na jezikovno rabo se skokovito povečuje in zato odpira vprašanje prikaza jezikovnih podatkov v uporabnici oziroma uporabniku prijaznih aplikacijah, integriranih v urejevalnike besedil in spletne iskalnike. Ena od nalog jezikovne politike v prihodnjem obdobju je zato tudi oblikovanje strategij, s katerimi bo mogoče z dostopom do ustreznih virov in orodij vplivati na ponudnike teh storitev.

Cilj: Izvajanje dejavnosti, s katerimi bodo maternim in tujim govorkam in govorcem, ki se želijo naučiti slovenščine, zagotovljeni vsi pogoji, da se seznanijo z jezikovnim standardom in se sporazumevajo v skladu z njim

Ukrepa:

- delovanje svetovalnega telesa, ki deluje prek prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini;
- posodobitev kodifikacije v skladu s posodobljenim jezikovnim opisom.

Kazalnika:

- delovanje svetovalnega telesa,
- izdaja pravopisnega priročnika.

Ocenjena okvirna sredstva: 600.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajen razvoj in dostopnost sodobnih priročnikov slovenskega standardnega jezika ter svetovalnih storitev na tem področju.

Nosilec: MIZŠ (ARRS) – v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.2.4 Terminologija in večjezičnost

Pri načrtovanju večjezičnih virov za prihodnje obdobje ne moremo več govoriti samo o klasičnih dvojezičnih ali terminoloških slovarjih, temveč tudi o slovarskih bazah ali večjezičnih bazah znanja, ki se izkoriščajo bodisi neposredno za preverjanje informacij v ustrezni spletni ali drugi aplikaciji (ali izvedeni tiskani obliki) bodisi za uporabo v orodjih, ki na druge načine pomagajo pri učenju tujih jezikov, prevajanju ali tolmačenju, kot so sistemi za strojno prevajanje, sistemi za računalniško podprto prevajanje, sistemi za podporo tolmačenju itd. Opisane vire je mogoče izkoristiti, če je vzpostavljena ustrezna (spletna) infrastruktura. Predpogoj za nastanek jezikovnih priročnikov in zagotavljanje tehnoloških rešitev, ki rešujejo kontrastivne težave med dvema ali več jeziki, pa je obstoj sodobnih virov in orodij za slovenščino ter opis jezika z enojezičnega stališča.

Pri jezikovnem načrtovanju je še nedavno veljalo, da so enojezični priročniški viri in orodja za slovenščino domena javnega financiranja, dvo- in večjezične vire in orodja pa se lahko prepušča bodisi naključnemu entuziazmu posameznikov in posameznic bodisi komercialni sferi. Z vstopom v digitalno paradigmo ta koncept ne zadostuje, kajti ena od posledic razvoja informacijskih in komunikacijskih tehnologij je ta, da so tradicionalni dvo- ali večjezični priročniki s prestopom v spletno oziroma digitalno okolje postali komercialno bistveno manj zanimivi ali celo nezanimivi, kar kažejo trendi po Evropi in v svetu, ne le v Sloveniji. Po drugi strani je v digitalnem okolju mnogo lažje izkoriščati podatke iz ene baze podatkov za sestavljanje drugih baz s sorodno vsebino, kar velja tudi za dvo- ali večjezične baze, terminološke baze podatkov itd. Z vzpostavitvijo ustrezne infrastrukture je mogoče izdelati večjezične vire tudi za jezike ali specializirana tematska področja, ki do sedaj še niso bila obdelana, česar brez te zaradi manjšega števila ciljnih uporabnic in uporabnikov ne bi bilo realno pričakovati.

Na številnih ravneh je za delovanje Slovenije ključna strokovna terminologija. Zato je treba prizadevanja v okviru državne jezikovne politike usmeriti na opremljanje

jezika in jezikovno usposabljanje strokovnjakinj in strokovnjakov na vseh terminoloških področjih. Jeziki z večjim številom govorcev in govork so v prednosti že zato, ker jih na večjem trgu močneje podpira jezikovna industrija (dostopnejše in številnejše sodobne slovarske baze, terminološke zbirke, jezikovni korpusi, sistemi za strojno prevajanje itd.), zato je pri jezikih z manjšim številom govorcev in govork še toliko pomembnejša vloga države. Upoštevajoč to dimenzijo, je pomembno vzdrževati delovanje prosto dostopnega spletnega terminološkega portala kot del prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki vsebuje tudi spletni forum za hitro izmenjavo znanja in mnenj o terminoloških rešitvah med področnimi strokovnjakinjami oz. strokovnjaki in jezikoslovkami oz. jezikoslovci.

Cilj: Vzpostavitev infrastrukture ter izdelava prosto dostopnih večjezičnih in terminoloških virov in orodij za podporo učenju in poučevanju tujih jezikov, prevajanju in terminološkemu delu

Ukrepi:

- izdelovanje sodobnih splošnih medjezičnih slovarjev, medjezičnih podatkovnih zbirk ter medjezičnih korpusov besedil oziroma prevodov;
- izdelovanje sodobnih terminoloških jezikovnih priročnikov ter terminoloških podatkovnih zbirk;
- vzpostavitev splošnega večjezičnega portala, ki bo del prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, kjer bo na voljo večjezična vsebina, zbrana s pomočjo digitalizacije ali z drugimi sredstvi iz obstoječih dvo- ali večjezičnih virov; portal naj omogoča tudi izkoriščanje moči množice pri nadgrajevanju vsebin in mora delovati kot večjezični agregator podatkov kontrastivne narave iz drugih delov spleta;
- delovanje terminološkega portala kot dela prosto dostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini, ki bo vseboval tako obstoječe kot tudi nastajajoče terminološke slovarje, terminološke baze in učinkovit svetovalni servis ter bo izkoriščal možnosti hitre izmenjave znanja in mnenj med področnimi strokovnjakinjami in strokovnjaki ter jezikoslovkami in jezikoslovci, ki jih omogoča splet;
- odkup ali dogovor za pridobitev strateško pomembnih večjezičnih baz v javno posest;
- vzpostavitev sistematičnega financiranja za razvijanje večjezičnih virov in nudenje podpore večjezičnemu portalu ter snovalkam in snovalcem večjezičnih virov;
- spodbujanje sodelovanja partnerjev iz javnega sektorja s partnerji iz gospodarstva, ki so na področju večjezičnih virov za slovenščino strateško pomembni.

Kazalniki:

- izdelani medjezični slovarji, podatkovne zbirke in korpusi besedil,
- izdelani terminološki priročniki ter podatkovne zbirke,
- vzpostavitev splošnega večjezičnega portala,
- vzpostavitev terminološkega portala,
- v javno posest pridobljene strateško pomembne večjezične baze,
- višina sistematičnega financiranja,
- število sodelovanj.

Ocenjena okvirna sredstva: 600.000 evrov.

Predvideni učinki: zagotovitev sodobnih medjezičnih slovarjev, podatkovnih zbirk in korpusov, zagotovitev terminoloških priročnikov, široka dostopnost večjezičnih in terminoloških baz podatkov, poenotenje terminologije; opremljenost prevajalcev, učiteljev ter splošnih uporabnikov tujih jezikov; zagotovitev temeljnih jezikovnih virov za razvoj strojnega prevajanja in raznih večjezičnih aplikacij.

Nosilca: MIZŠ (ARRS), MK – v sodelovanju s SAZU, univerzami in raziskovalnimi institucijami.

2.2.5 Jezikovne tehnologije

Jezikovne tehnologije so zbirno poimenovanje za različna računalniška orodja in aplikacije, ki izrabljajo obstoječe jezikovne (meta)podatke za razreševanje z jezikom povezanih praktičnih dilem uporabnikov (sistemi za prepoznavanje in sinteza govora, strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje, črkovalniki, slovnčni pregledovalniki, sistemi za samodejno odgovarjanje na vprašanja, besedilno rudarjenje itd.) ali za postopke računalniške analize naravnega jezika za izdelavo zlasti digitalnih jezikovnih priročnikov in virov (postopki tokenizacije, oblikoskladenjskega označevanja, skladenjskega razčlenjevanja, avtomatskega razločevanja pomenov, avtomatskega razreševanja besedilnih koreferenc, prepoznavanja imenskih entitet itd.).

Razvoj informacijskih in komunikacijskih tehnologij v zadnjih 15 letih ustvarja »digitalno vrzel«, zaradi katere bodo jeziki, ki bodo pri tem razvoju zaostajali, postali manj privlačni in konkurenčni v globalno povezanem svetu. Digitalna vrzel ločuje jezike, ki so dovolj prisotni na svetovnem spletu, za katere obstajajo sodobni digitalni viri in so jezikovnotehnološko razviti, od tistih, pri katerih se zaostanek s skokovitim razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij povečuje. Slovenija se je k preprečevanju nastanka oziroma k odpravljanju digitalne vrzeli med slovenščino in vodilnimi evropskimi jeziki na splošnejši ravni zavezala tudi v nacionalni strategiji razvoja informacijske družbe Digitalna Slovenija 2020. Za večino uradnih jezikov Evropske unije so bili v zadnjih petnajstih letih izdelani načrti razvoja digitalnih virov in jezikovnotehnoloških aplikacij, s čimer posamezne države oziroma jezikovne skupnosti na sistematičen in programiran način skrbijo za prehod svojih jezikov v digitalno okolje. Načrti imajo praviloma naslednje cilje: (1) identifikacija dejavnikov na področju jezikovnega opisa, jezikovnih tehnologij in virov; (2) sistematična analiza jezikovne rabe in z njo povezanih potreb jezikovne skupnosti; (3) izdelava seznama obstoječih in manjkajočih računalniških jezikovnih izdelkov in storitev za raziskovalne skupnosti in širšo javnost; (4) vzpostavitev organiziranega skladiščenja, vzdrževanja in distribucije obstoječih priročnikov, virov in orodij; (5) vzpostavitev dolgoročnega programa nastajanja in razvoja digitalnih jezikovnih priročnikov, virov in orodij; (6) vzpostavitev sodelovanja z evropskimi pobudami za izmenjavo digitalnih virov in orodij. Medsebojno primerljivost takih programov med drugim zagotavlja upoštevanje evropskih pobud, kot so zdaj raziskovalni infrastrukturi CLARIN in DARIAH, infrastrukturalni projekti, na primer META-NET, itd.

Pri evalvaciji jezikovnotehnološke razvitosti posameznega jezika se navadno upoštevajo naslednji kazalci. Med jezikovnotehnološke vire (korpusi, baze znanja) spadajo: (1) referenčni korpusi, specializirani korpusi; (2) oblikoskladenjsko in skladenjsko označeni korpusi (odvisnostne drevesnice); (3) semantično in diskurzno

označeni korpusi; (4) vzporedni korpusi, pomnilniki prevodov, večjezični primerljivi korpusi; (5) govorni korpusi (posnetki govorjenega jezika, jezikoslovno označeni govorni korpusi, dialoški korpusi); (6) multimedijske in multimodalne baze (besedilo, združeno z video/avdio podatki); (7) semantični leksikoni, slovarji sinonimov, ontologije; (8) jezikovni modeli (statistični modeli za izračun verjetnosti analiz na različnih jezikoslovnih ravneh) in (formalne) slovnice; (9) leksikoni besednih oblik in večbesednih enot; (10) terminološke baze. Med jezikovnotehnološka orodja in aplikacije spadajo: (1) črkovalniki in moduli za preverjanje slovnične ustreznosti; (2) strojno prevajanje, strojno podprto prevajanje v različne jezike; (3) sinteza in prepoznavna govora (govorni informacijski sistemi, pripomočki za učenje govorne slovenščine, prenosni in vgradni uporabniški vmesniki, sistemi za govorno upravljanje tehniških sistemov); (4) tokenizacija, oblikoskladenjsko označevanje, oblikoslovna in besedotvorna analiza in sinteza; (5) skladenjsko razčlenjevanje (površinska ali globinska skladenjska analiza stavkov, vezljivost); (6) stavčna semantika (avtomatsko razločevanje pomenov, pomenske vloge); (7) semantika besedila (avtomatsko razreševanje besedilnih koreferenc, analiza sobesedila, luščenje pragmatičnih informacij, sklepanje iz sobesedila); (8) procesiranje diskurza (analiza formalne strukture besedila, analiza retorične strukture besedila, argumentacijska analiza, analiza besedilnih vzorcev, prepoznavanje besedilnih žanrov itd.); (9) luščenje informacij (avtomatsko indeksiranje besedil, multimedijsko luščenje informacij, večjezično luščenje informacij); (10) informacijsko poizvedovanje (prepoznavanje imenskih entitet, dogodkovno/relacijsko poizvedovanje, avtomatsko prepoznavanje mnenj/odnosa, besedilna analitika in besedilno rudarjenje); (11) avtomatska sinteza (tvorba) besedila v naravnem jeziku, sistemi dialoga.

Za prihodnje obdobje je smiselno načrtovati vsaj (a) izdelavo, dodelovanje in vzdrževanje (standardno) označenih referenčnih in specializiranih korpusov slovenskega jezika, vključno z oblikovanjem jezikovnih modelov za statistično podprto verjetnostno analizo jezikovne rabe na različnih jezikoslovnih ravneh ter orodij in aplikacij za njihovo računalniško analizo in vizualizacijo, in (b) delo pri vseh nalogah, ki so našteje v sklopu jezikovnotehnoloških orodij in aplikacij. Terminološke baze bodo vključene v načrtovani terminološki portal.

Pri snovanju jezikovnih priročnikov in virov je treba predvideti skupne elemente, ki bodo omogočali njihovo povezljivost in s tem prispevali k učinkovitejši uporabi virov pri izdelavi jezikovnih priročnikov.

Ena od temeljnih zadreg pri doseganju razvoja proračunsko financiranih orodij in virov je bila ta, da po koncu projektov oziroma obdobja financiranja večinoma niso bili več dostopni za javno uporabo oziroma jih ni bilo več mogoče najti, vzpostaviti ali uporabiti. Analogna težava je nejasen status avtorskih pravic oziroma dostopnosti pri priročnikih, virih in aplikacijah, ki že obstajajo. Za premostitev te zadrege bo v prihodnje skrbel konzorcij CLARIN, ki bo s povezovanjem, zbiranjem, razvojem in distribucijo jezikovnih tehnologij, financiranih z javnimi sredstvi, lajšal njihovo trajno in čim bolj prosto dostopnost za vse uporabnike. Pri jezikih z manjšim številom govorcev in govork, kot je slovenščina, je potrebno, da so viri dostopni tudi za morebitno komercialno uporabo, kjer je to dopustno in mogoče, saj je to eden od učinkovitih načinov spodbujanja rabe jezika v digitalnem okolju.

Cilj: Gradnja, posodabljanje in vzdrževanje temeljnih jezikovnih tehnologij za slovenščino in druge jezike, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike, ter zagotavljanje njihove čim bolj proste dostopnosti

Ukrepi:

- redna analiza stanja za identifikacijo potreb na področju izgradnje oziroma razvoja in posodabljanja jezikovnih virov in tehnologij, s preučitvijo dobrih praks razvoja in financiranja posameznih virov in tehnologij (npr. presoja, za katere vrste besedil je smiselno razvijati strojnoprevajalne sisteme – splošni jezik, visoko terminološka besedila);
- oblikovanje seznama jezikovnih virov in tehnologij za prednostno izgradnjo oziroma razvoj in posodobitev;
- gradnja, posodabljanje in vzdrževanje gradivskih virov, zlasti jezikovnih korpusov;
- razvijanje govornih tehnologij za slovenščino in druge jezike, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- prilagajanje in uporaba semantičnih virov in tehnologij globokih nevronske mreže za semantično podporo jezikovnim nalogam s področja slovenščine in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- razvijanje strojnega prevajanja za potrebe slovenščine in drugih jezikov, ki sodijo v okvir slovenske jezikovne politike;
- razvoj črkovalnika in pravopisno-slovničnega pregledovalnika;
- vključevanje v vzpostavljeno hrambno-distribucijsko infrastrukturo.

Kazalniki:

- izvedena analiza,
- oblikovan seznam jezikovnih virov in tehnologij za prednostno izgradnjo oziroma razvoj in posodobitev,
- obseg novega gradiva v korpusih,
- število izgrajenih/nadgrajenih gradivskih virov,
- število izgrajenih/nadgrajenih tehnologij,
- število izgrajenih/nadgrajenih aplikacij in jezikovnih pripomočkov,
- obseg prosto dostopnega gradiva v vzpostavljeni hrambno-distribucijski infrastrukturi.

Ocenjena okvirna sredstva: 4.000.000 evrov.

Predvideni učinki: opremljenost jezikovne skupnosti s sodobnimi jezikovnimi tehnologijami, omogočenje sistematičnega jezikovnega raziskovanja s sodobnimi tehnologijami in na podlagi kakovostnih podatkov, omogočenje relevantnih in aktualnih jezikovnih informacij široki javnosti, omogočenje gradnje novih jezikovnih virov in tehnologij, omogočenje proste dostopnosti.

Nosilci: MIZŠ (ARRS), MK, MJU.

2.2.6 Digitalizacija

Prehod v digitalno okolje predpostavlja, da sčasoma vsa besedilna ali druga gradiva (avdio, video itd.), ki predstavljajo kulturno in znanstveno dediščino, postanejo (prosto) dostopna v digitalni obliki. Prosta dostopnost takšnih jezikovnih virov spodbuja njihovo uporabo na digitalnih medijih, vključno z medsebojno povezljivostjo, in nudi empirično osnovo za razvoj jezikovnih tehnologij slovenskega jezika. Prost dostop omogočijo licence, kot so Creative Commons, kjer se avtorice in avtorji odpovedo (delu) avtorskih

pravic nad digitalnim izvirnikom, s čimer se omogoči ne samo pregledovanje, temveč tudi prenos in nadaljnje razširjanje jezikovnih virov.

Digitalizacija obstoječih jezikovnih opisov, ki jih tradicionalno dojemamo v knjižni obliki, in zagotavljanje njihovega prostega dostopa na spletu sta nujna. K temu se je RS dodatno zavezala tudi v nacionalni strategiji razvoja informacijske družbe Digitalna Slovenija 2020. V času veljavnosti resolucije 2007–2011 je bil prek spletnega vmesnika zagotovljen prost dostop do Slovarja slovenskega knjižnega jezika, Slovenskega pravopisa 2001 in nekaterih drugih priročnikov. V času veljavnosti resolucije 2014–2018 se je število tako splošnih kot specialnih (npr. terminoloških) virov, ki so postali prosto dostopni prek spletnega vmesnika, pomembno povečalo, izboljšali so se tudi vmesniki (npr. na spletišču Fran). Še posebej ob spodbudi konzorcija CLARIN je začel rasti tudi nabor prosto dostopnih jezikovnotehnoloških orodij, ki digitalizacijo gradiv omogočajo. V prihodnje bo treba spletno dostopnost v okvirih, ki jih določajo slovenski pravni red in mednarodno primerljive uzance, urediti še za čim več obstoječih in nastajajočih temeljnih in specialnih jezikovnih opisov in samih podatkovnih baz z namenom vgradnje v sekundarne aplikacije kot tudi za nadaljnji razvoj jezikovnih tehnologij za slovenski jezik. Odprtost je tudi tehnološko pogojena, zato naj bi bili jezikovni priročniki in viri zapisani z ustreznimi mednarodnimi standardi in priporočili, kot so XML in standardi ISO, predvsem tistimi, izdelanimi v Tehničnem odboru TC 37 »Terminologija in drugi jezikovni viri«, pa tudi drugimi relevantnimi priporočili, na primer Konzorcija za zapis besedil (Text Encoding Initiative, TEI).

V Sloveniji obstaja že vrsta digitalnih knjižnic, ki omogočajo digitalni dostop do polnega besedila. Osrednja zbirka je dLib, digitalna knjižnica Slovenije, ki pa za večino starejšega slovenskega slovstva ponuja skenograme oziroma iz njih avtomatsko zajeto polna besedila, ki imajo zaradi starih izvirnikov precej napačno optično prepoznanih delov. Korekcije so zamuden, vendar potreben del izdelave kakovostnih čistopisov, ki jih je nato možno jezikovnotehnološko digitalno umestiti. Izdelovanje čistopisov starejše jezikovne produkcije je treba spodbujati tudi s pomočjo izkoriščanja moči množice pri vnašanju in popravljanju jezikovnih virov – primer dobre prakse predstavlja Slovenska leposlovna klasika na Wikiviru.

Država mora podpirati znanstveno produkcijo v slovenskem jeziku, ki je dragocen vir slovenskega strokovnega izrazja in strokovnega izražanja. Možnosti za zajem, procesiranje in distribucijo takih besedil doslej niso bile polno izkoriščene. Z omogočanjem dostopa do del, kot so na primer objave v znanstvenih in strokovnih zbornikih in revijah, je mogoče ta besedila jezikovnotehnološko obdelati in dati na voljo posameznim znanstvenim skupnostim za namene upravljanja terminologij v okviru splošnega terminološkega portala kot dela prostodostopnega spletnega portala s čim več dosegljivimi jezikoslovnimi podatki o slovenščini.

Cilj 1: Spodbujanje digitalizacije in omogočanje prostega dostopa za vse obstoječe jezikovne vire in priročnike, ki predstavljajo kulturno dediščino oziroma znanstveno produkcijo, vezano na slovenski jezik

Ukrepi:

- digitaliziranje obstoječega pisnega in govornega slovenskega gradiva ter shranjevanje le-tega v odprtem dostopu;
- spodbujanje projektov, ki bi tudi s pomočjo moči množic prispevali k digitalizaciji predhodno nedigitalnih virov ali neredigiranih digitalnih virov (po vzoru projekta Wikivir: Slovenska leposlovna klasika kot primera dobre prakse);

- spodbujanje projektov, ki bi tudi s pomočjo moči množic prispevali k zbiranju in digitalizaciji jezikovnega (narečnega) gradiva, npr. prek dijaških ali študentskih izvedb zbiranja gradiva s standardiziranimi dialektološkimi vprašalnicami;
- dodelitev infrastrukturnih raziskovalnih sredstev za tiste programe, ki vsebujejo digitalizacijo pisne kulturne dediščine (ta ne zajema le izdelave skenogramov, temveč tudi čistopise, za pomembne dokumente pa tudi tekstnokritične izdaje) in digitalizacijo ali prilagajanje digitalnemu okolju jezikovnih priročnikov za slovenščino, in tistim, ki zagotavljajo spletni dostop do celotnih besedil znanstvene produkcije v slovenskem jeziku;
- v mehanizmu izbire projektov, katerih namen je produkcija jezikovnih virov in priročnikov, financiranih z javnimi sredstvi, se vgradi zahteva, ki zagotavlja, da so izdelani viri in priročniki v največji možni meri standardizirani in dostopni tudi prek spleta.

Kazalniki:

- izvedba zapisanih ukrepov,
- število digitaliziranih del pisne kulturne dediščine,
- število digitaliziranih priročnikov za slovenščino,
- dostop do digitaliziranih besedil znanstvene produkcije v slovenščini.

Ocenjena okvirna sredstva: 100.000 evrov.

Predvideni učinki: večja dostopnost del pisne kulturne dediščine, povečanje števila digitaliziranih del pisne kulturne dediščine, priročnikov za slovenščino in besedil znanstvene produkcije.

Nosilci: MIZŠ (ARRS), MK, MJU.

Cilj 2: Povečana produkcija in dostopnost e-knjig v slovenščini

Ukrepa:

- finančno podpiranje izdajanja e-knjig za širšo publiko v slovenščini, bodisi izvirno slovenskih knjig bodisi prevodov;
- nadaljnje vključevanje e-knjig v ponudbo knjižnic.

Kazalniki:

- število novih e-knjig v slovenščini,
- število novih e-knjig v knjižnicah,
- izposoja e-knjig v splošnih knjižnicah.

Ocenjena okvirna sredstva: 100.000 evrov.

Predvideni učinki: večja dostopnost slovenskih bralnih besedil v modernih tehnologijah, posledično manj odpovedovanja slovenščini zaradi lažje dostopnosti tujejezičnih ustreznice; večanje jezikovne zmožnosti v slovenščini.

Nosilca: MK, JAK.

2.2.7 Osebe s posebnimi potrebami in prilagojenimi načini sporazumevanja

Na področju jezikovne opremljenosti za osebe s posebnimi potrebami so kot specifična področja, ki presegajo splošno opremljenost jezika z jezikovnimi viri in orodji, izpostavljeni predvsem slovenski znakovni jezik, pripomočki za slepe in slabovidne, prilagojeni načini sporazumevanja z gluhoslepimi in pripomočki za gluhoslepe, pripomočki za osebe z govorno-jezikovnimi težavami ter tehnični pripomočki za osebe z disleksijo (z bralno-napisovalnimi težavami).

Razvijanje slovenskega znakovnega jezika izhaja iz določil Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika. Resolucija spodbuja vse dejavnosti, ki so del rednega izvajanja določil zakona. Izven teh se osredotoča na nove možnosti, ki jih prinašajo sodobne tehnologije, ter spodbuja razvoj infrastrukture, ki omogoča, da lahko gluhe osebe uveljavljajo pravico do uporabe znakovnega jezika v vseh postopkih pred državnimi organi, izvajalci javnih pooblastil oziroma izvajalci javne službe, prav tako pa tudi v vseh drugih življenjskih situacijah, v katerih bi jim gluhoti pomenila oviro pri zadovoljevanju njihovih potreb. Med deli infrastrukture, ki so namenjeni zadovoljevanju teh potreb, so predvsem razvoj multimedijskega slovarja znakovnega jezika ter vse tehnološke aplikacije, ki vključujejo znakovni jezik (na primer servisi za tolmačenje znakovnega jezika s pomočjo video povezave, sistemi za samodejno razpoznavo znakovnega jezika in podobni). Posebna pozornost bo namenjena tudi slovnici slovenskega znakovnega jezika, ki predstavlja temelj za uspešno standardizacijo slovenskega znakovnega jezika in s tem krepljenja jezikovne zmožnosti maternih govorcev slovenskega znakovnega jezika, pa tudi za izdelavo kakovostnih gradiv za učenje slovenskega znakovnega jezika kot drugega jezika.

Razvijanje uspešnih načinov sporazumevanja gluhoslepih je temeljna strokovna naloga za uspešno opravljanje del na področju gluhoslepote in za vključevanje oseb z gluhoslepoto v družbo. Ti načini se lahko razvijajo le skupaj z ljudmi z gluhoslepoto, ki ga bodo uporabljali. Pri tem pa jim morajo pomagati strokovnjakinje in strokovnjaki. Infrastruktura, ki omogoča gluhoslepim vključevanje v družbo in zadovoljevanje temeljne pravice do uporabe lastnega načina sporazumevanja, so vsi tehnični pripomočki in aplikacije, namenjene gluhoslepim, ter razvoj multimedijskega slovarja načinov sporazumevanja z gluhoslepimi.

Infrastruktura, namenjena slepim in slabovidnim osebam, vključuje velik del tehnoloških rešitev in aplikacij, ki so namenjene vsem govorcem in govorkam. Med njimi so izpostavljeni predvsem vsi sistemi za avtomatsko razpoznavo in sintezo govora ter jezikovni viri, potrebni za izgradnjo teh sistemov. Poleg osnovnih sistemov resolucija spodbuja razvoj jezikovno specifičnih tehnologij, vključenih v dodatke, namenjene slepim in slabovidnim, kot na primer v naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralnike zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročne) bralnike z izgovorom besedila itd. Eno od pomembnih področij je tudi lokalizacija programske opreme, ki je namenjena slepim in slabovidnim, ter tehnološka podpora jezikovno specifičnim potrebam za delo z brajico.

Za osebe z disleksijo (bralno-napisovalnimi težavami) so pomembni specifični tehnični pripomočki, na primer elektronski bralniki – naprave za branje elektronskih datotek ali predvajanje digitalno posnetih zvočnih knjig, bralniki zaslonov na računalnikih ali mobilnih napravah, (ročni) bralniki z izgovorom besedila, pametna pisala itd.

Za osebe z motnjo v duševnem razvoju in druge osebe, ki težje berejo in razumejo prebrano (na primer osebe po poškodbi glave), je pomemben razvoj sodobnih tehnoloških aplikacij, ki (hkrati s poenostavitvijo vsebine) omogočajo lažje branje besedila (t. i. lahko branje).

Cilj: Opremljenost oseb s posebnimi potrebami s specifičnimi jezikovnimi in jezikovnotehnološkimi pripomočki in orodji

Ukrepi:

- podpiranje institucije, ki skrbi za povezovanje, zbiranje, razvoj in distribucijo jezikovnih virov in tehnologij za področje slovenskega znakovnega jezika;
- opis sodobne norme, standardizacija in spodbujanje znanstvenoraziskovalnega dela na področju slovenskega znakovnega jezika in posodobitev slovenskega brajevega točkopisa;
- izvajanje specifičnih aktivnosti ter izdelava virov in orodij za komunikacijo s slepimi in slabovidnimi, gluhi in naglušni, z gluhoslepimi ter osebami z disleksijo in motnjo v duševnem razvoju, ki omogočajo izboljšanje njihove sporazumevalne zmožnosti.

Kazalniki:

- podpiranje institucij za koordinacijo,
- število znanstvenoraziskovalnih del na področju slovenskega znakovnega jezika, prilagojenih načinov sporazumevanja s slepimi, slabovidnimi in gluhoslepimi, jezika oseb z disleksijo in motnjo v duševnem razvoju,
- priročniško gradivo z opisom značilnosti standardne zvrsti slovenskega znakovnega jezika,
- število izvedenih dejavnosti ter izdelanih virov in orodij za komunikacijo za osebe s posebnimi potrebami.

Ocenjena okvirna sredstva: 650.000 evrov.

Predvideni učinki: povečanje števila znanstvenoraziskovalnih del na področju slovenskega znakovnega jezika, disleksije, jezika oseb z motnjo v duševnem razvoju in prilagojenih načinov sporazumevanja z gluhoslepimi kot osnove za nadaljnje ukrepe, zlasti za izdelavo orodij za komunikacijo oseb s posebnimi potrebami s ciljem, da se povečajo njihove sporazumevalne možnosti.

Nosilci: MIZŠ (ARRS), MDDSZ, MK.

2.3 Formalnopravni vidiki slovenske jezikovne politike

Nadaljnje formalnopravno uokvirjanje slovenske jezikovne politike je potrebno, pri tem pa je treba tehtati med večjo ali manjšo ustreznostjo urejanja bodisi s »krovnim« zakonodajnim aktom bodisi s posameznimi določbami posebnih področnih zakonov, uredb in drugih aktov, ki se dotikajo jezikovne rabe.

Za evalviranje in predloge morebitnega revidiranja in nadgrajevanja formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije je prvenstveno zadolžena Služba za slovenski jezik na Ministrstvu za kulturo, ob tem pa tudi vsak posamezni organ, ki je pristojen za zakonodajo na svojem področju. Formalnopravni okvir jezikovne politike mora izhajati iz nekaterih splošnih načel:

- Formalnopravna določila v zvezi s statusom, obvezno rabo in obveznim znanjem slovenščine in drugih jezikov morajo biti jasna, zavezujoča, splošno sprejemljiva v javnosti, medsebojno usklajena in realno izvedljiva z natančno predvidenimi jezikovnonačrtovalnimi koraki, seveda pa tudi vsebinsko skladna z Ustavo Republike Slovenije in pravnim redom Evropske unije.
- Zdaj veljavna zakonska in druga pravna določila, ki zadeve v zvezi z jeziki urejajo le načelno, bodisi z zagotavljanjem prednostnega položaja slovenščine bodisi z zagotavljanjem pravic govorcem slovenščine in drugih jezikov, pa so bila v času od svojega sprejetja neuresničena, sistematično neupoštevana ali drugače prezrta, je treba ali izločiti iz zakonodaje ali jih dopolniti v skladu s prejšnjim odstavkom.
- Zakonska določila glede položaja, obvezne rabe in znanja jezikov morajo ustrezati pravno ter demokratično legitimnim sporazumevalnim potrebam državljanek in državljanov ter drugih prebivalk in prebivalcev Republike Slovenije ter drugih govork in govorcev slovenščine.
- Zakonska določila naj odločilne subjekte v slovenski jezikovni situaciji jasno zavezujejo k jezikovnemu in jezikovnonačrtovalnemu ravnanju, ki bo skladno s cilji tega jezikovnopolitičnega programa.

Zakon o javni rabi slovenščine je bil sprejet leta 2004 in v nekaterih točkah dopolnjen leta 2010. V letih od njegovega sprejema so se na nekaterih področjih javnega življenja, ki ga ureja, pokazale nove okoliščine, ki napeljujejo na možnost generalne novelacije zakona. Premislek o spremembi zakonodaje pa mora temeljiti na skrbnem pregledu uresničevanja (tudi v obliki študij jezikovne situacije) in na upoštevanju nekaterih že zaznanih področij, ki bi potrebovala pravno preureditev.

Že evidentirana vsebinsko in izvedbeno problematična mesta v veljavnem formalnopravnem jezikovnopolitičnem okviru Republike Slovenije so med drugim: (1) *Navodilo o ugotavljanju jezikovne ustreznosti firme pravne osebe zasebnega prava oziroma imena fizične osebe, ki opravlja registrirano dejavnost, pri vpisu v sodni register ali drugo uradno evidenco* (Ur. list RS, št. 53/2006), ki izhaja iz 19. člena Zakona o javni rabi slovenščine, postopek ugotavljanja slovenskosti premalo objektivizira, saj kot merilo ustreznosti firme navaja tako reprezentativne korpuse kot nekaj etimološko obarvanih kriterijev. Ta ohlapnost dopušča delno arbitrarnost pri odločanju o ustreznosti poimenovanja, zato je treba navodilo izboljšati. (2) Določila o potrebnem znanju slovenščine in drugih jezikov za posamezne poklice in druge namene (*Zakon o javni rabi slovenščine, Uredba o potrebnem znanju slovenščine za posamezne poklice oziroma delovna mesta v državnih organih in organih samoupravnih lokalnih skupnosti ter pri izvajalcih javnih služb in nosilcih javnih pooblastil*, področni zakoni); dejansko je mogoče znanje slovenščine na različnih stopnjah glede na obstoječi certifikatni sistem zahtevati samo od tujih govork in govorcev slovenščine; za domače govorce in govorce slovenščine bi bilo treba bodisi razviti dodaten sistem potrjevanja ravni znanja slovenščine bodisi raven jezikovnega znanja posredno zahtevati s stopnjo izobrazbe, kot se dejansko izvaja že zdaj. Hkrati bi vsaj za zaposlitve v javnem sektorju morali formalnopravno in vsebinsko uskladiti zahteve po certificiranem znanju slovenščine in drugih jezikov ter poskrbeti za njihovo primerljivost z lestvicami Skupnega evropskega jezikovnega okvira. Zdaj veljavni certifikatni sistem za slovenščino kot tuji jezik, ki je tudi mednarodno priznan, mora dobiti zakonsko pravno podlago. (3) Določila o slovenščini kot učnem jeziku slovenskih javnih visokošolskih ustanov; pravni okvir mora zagotoviti nadaljnjo krepitev slovenščine kot učnega jezika v slovenskem visokem šolstvu in kot znanstvenega jezika, hkrati pa zagotoviti tako

prožno jezikovno ureditev, ki bo omogočala nadaljnjo krepitev kakovostnega mednarodnega visokošolskega in znanstvenega sodelovanja.

1. cilj: Zagotovitev raziskovalnih in empiričnih podlag za pravnoformalno uokvirjanje slovenske jezikovne politike

Ukrepi:

- raziskave jezikovnih situacij, rab, stališč ipd., ki so povezani s pravnoformalnim okvirom jezikovne ureditve RS (že obstoječim okvirom in možnim, novim);
- sistematično evalviranje in revidiranje učinkov formalnopravnega okvira jezikovne ureditve Republike Slovenije v koordinaciji Službe za slovenski jezik;
- priprava celovitega pregleda in ocene slovenske jezikovne situacije za potrebe priprave naslednjega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Kazalniki:

- število ciljnih raziskav o vidikih slovenske jezikovne situacije,
- število evalvacij in predlogov za revidiranje formalnopravnega okvira,
- pripravljen pregled in ocena slovenske jezikovne situacije.

Ocenjena okvirna sredstva: 70.000 evrov.

Predvideni učinki: učinkovitejši formalnopravni okvir slovenske jezikovne politike in celovita ocena slovenske jezikovne situacije glede na različne parametre (vitalnost javnih domen jezika, potrebe različnih tipov govorcev, tudi v zamejstvu, izseljenstvu, zdomstvu), ki bosta služila za pripravo novega nacionalnega programa za jezikovno politiko.

Nosilci: MIZŠ, MK in druga pristojna ministrstva.

2. cilj: Medsebojna uskladitev posameznih sistemskih predpisov o jezikovnih pravicah

Ukrepi:

- analiza in uskladitev na jezikovne pravice vezanih pravnih predpisov, zlasti ZDU-1, ZUP, ZJRS, ZIMI in ZUSZJ, ter uravnoteženje povezanih določb oziroma pravic nosilcev;
- vsebinska in nomotehnična preučitev in uskladitev sorodnih skupin jezikovnih uporabnikov (npr. senzorni invalidi, ljudje z motnjami v duševnem zdravju itd.).

Kazalniki:

- število opravljenih analiz oz. obseg analiziranega gradiva,
- število uskladitev,
- število vključenih analognih ranljivih skupin.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: vsebinska optimizacija jezikovnih pravic, jasnejša pravna in dejanska razmerja, lažje uveljavljanje pravic upravičencev, lažje omogočanje pravic uradnih oseb upravičencem, večja enakopravnost in vključevalnost družbe.

Nosilci: MK, MJU, MDDSZ.

3. cilj: Povečanje stopnje izvajanja normativno urejenih jezikovnih pravic različnih posebnih skupin uporabnic in uporabnikov

Ukrepi:

- ozaveščanje in izobraževanje uradnih oseb, ki izvajajo upravne postopke in povezane storitve, povezane z jezikovnimi pravicami posebnih skupin;
- ozaveščanje jezikovnih uporabnikov iz različnih ranljivih skupin oziroma posebnih skupin uporabnikov;
- spodbujanje rednega pregledovanja oziroma rednega usmerjenega inšpekcijskega nadzora izvajanja jezikovnih pravic ranljivih skupin oziroma posebnih skupin uporabnikov.

Kazalnika:

- število izvedenih seminarjev, delavnic, izobraževanj,
- vzpostavljen sistem rednega pregledovanja izvajanja pravic.

Ocenjena okvirna sredstva: redna dejavnost.

Predvideni učinki: višja stopnja uveljavljanja predvidenih pravic in izvajanja obstoječih predpisov; demokratičnejša, enakopravnejša in bolj vključevalna družba.

Nosilci: MK, MJU, MDDSZ.

4. cilj: Povečanje stopnje izvajanja inšpekcijskega nadzora jezikovnega vidika proizvodov in storitev na trgu, poslovanja s strankami ter aktov in notranjega poslovanja pravnih in fizičnih oseb

Ukrepi:

- ozaveščanje o pravicah in možnostih ukrepanja ob sumu na kršitev jezikovnih vidikov proizvodov in storitev na trgu, poslovanja s strankami (tudi pacientov) ter aktov in notranjega poslovanja pravnih in fizičnih oseb;
- ozaveščanje o rabi slovenščine na spletnih straneh;
- doslednejše preverjanje jezikovnega vidika s strani tržnega inšpektorata in drugih pristojnih institucij.

Kazalnika:

- število ozaveščevalnih akcij,
- število izvedenih inšpekcijskih nadzorov.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov in redna dejavnost.

Predvideni učinki: ustrezna informiranost potrošnikov o izdelkih in storitvah, omogočanje zakonsko zagotovljenih pravic, promocija slovenščine.

Nosilci: MK, MGRT, MZ, MKGP.

5. cilj: Zagotovitev jasnejše in usklajene zakonodaje glede poimenovanja različnih ustanov, trgovin, lokalov in javnih napisov ter njeno uveljavljanje

Ukrepi:

- proučitev morebitnih neskladij v zakonodaji, ki ureja problematiko poimenovanja različnih ustanov, trgovin, lokalov in javnih napisov v slovenščini;
- povečan nadzor inšpekcijskih služb;
- jezikovno ozaveščanje in izobraževanje splošnih jezikovnih uporabnikov, jezikovnih uporabnikov, ki registrirajo poslovne subjekte, in uradnikov, ki registracijo urejajo.

Kazalniki:

- potrebne spremembe v zakonodaji,
- število inšpekcijskih ukrepov,
- število izobraževanj in ozaveščevalnih akcij.

Ocenjena okvirna sredstva: 10.000 evrov.

Predvideni učinki: poenotenost področnih jezikovnih predpisov, jezikovna krajina, ki bo v skladu s pravnimi predpisi, promocija slovenščine.

Nosilec: MK.

2.4 Slovenščina kot uradni jezik Evropske unije

Slovenščina je z vključitvijo med uradne jezike Evropske unije pridobila večji mednarodni pomen na simbolni ravni, predvsem pa veliko operativnih možnosti za sodelovanje pri raziskovanju in uporabi jezikov v skupnosti s 24 uradnimi jeziki.

Večjezičnost je načelo, ki je vpisano v pravne temelje Evropske unije. Njene bistvene poteze so določene v ustanovitvenih pogodbah, Uredbi Sveta št. 1 iz leta 1958 in pristopnih aktih vsake nove države članice, ki se odloči, da bo svoj državni jezik uveljavila kot enega uradnih jezikov evropske nadnacionalne skupnosti. Utemeljena je s potrebo po demokratičnosti, preglednosti in pravni varnosti za vse državljane Evropske unije. Zato so pravni akti EU dostopni v vseh uradnih jezikih, na zasedanjih Evropskega parlamenta, Evropskega sveta in Sveta EU pa tudi sestankih nekaterih delovnih skupin je zagotovljeno tolmačenje, večina spletnih strani institucij EU je večjezičnih, državljani in pravne osebe lahko komunicirajo z institucijami EU v svojem jeziku. Ta ureditev ima dovolj zagovornikov v EU, da ni videti ogrožena – težko si je predstavljati skupnost, ki bi se temu odpovedala, saj to prav gotovo ne bi bila več skupnost, v katero se je včlanilo 28 držav.

Večjezično komuniciranje organov EU z državljani in institucijami pomeni redno vsakodnevno zagotavljanje prevajanja in tolmačenja v vse uradne jezike EU s pomočjo urejenega institucionalnega ustroja, v katerem delujejo dobro organizirani oddelki za posamezni jezik. Na politični ravni si mora Slovenija prizadevati, da ob institucionalnih

spremembah EU ne bo prišlo do krčenja jezikovnih oddelkov na škodo načela večjezičnosti nasploh in jezikov z manjšim številom govorcev. Prav tako je ob vse večji uporabi strojnega prevajanja in trenda zniževanja števila stalno zaposlenih jezikoslovcev ter povečevanja pogodbenega prevajanja treba bedeti nad tem, da bo še naprej zagotovljena ustrezna kontrola kakovosti.

Tudi v obdobju 2019–2023 naj v razmerju do institucij in organov EU ostaja aktualno zagovarjanje stališča, da uveljavljanje načela prostega pretoka oseb, blaga, storitev in kapitala ne sme izpodkopavati jasne domicilnosti uradnega jezika posamezne države članice na njenem ozemlju ter da ima država pravico do pravnih varovalk in drugih mehanizmov za nevtralizacijo negativnih jezikovnopoličnih posledic prostega pretoka.

Strokovna terminologija je ključna za delovanje Slovenije na številnih ravneh. Zato je treba prizadevanja v okviru državne jezikovne politike usmeriti na opremljanje jezika in tudi jezikovno usposabljanje strokovnjakov na vseh področjih. Naloga državne in javne uprave je zagotavljati sistematično in usklajeno delovanje ključnih resorjev v skrbi za jezikovni razvoj.

V obdobju od vključitve Slovenije v EU in veljavnosti prejšnjih dveh resolucij smo priča razvoju sodelovanja med slovenskimi oddelki institucij in organov EU ter organi in ustanovami RS, ki omogoča redno posvetovanje, pri čemer je proaktivna vloga slovenskih oddelkov EU vse večja, slovenska stran pa se odziva na konkretno izražene potrebe.

1. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine kot uradnega jezika Evropske unije

Tako kot v obdobju prejšnje resolucije je tudi v prihodnjem obdobju treba redno zagotavljati ustrezno strokovno, jezikoslovno, terminološko pomoč slovenskim prevajalcem in tolmačem v institucijah EU, da bodo lahko pripravljali zanesljivo slovensko različico zakonodaje EU in ustrezno tolmaško podporo na sestankih in zasedanjih, pa tudi prevajalcem in tolmačem v Sloveniji, ki nas jezikovno predstavljajo v mednarodni skupnosti. Zlasti pomembno bo še intenzivnejše sodelovanje v obdobju, ko bo Slovenija ponovno predsedovala Svetu EU.

Ukrep:

- intenzivna podpora izobraževalnih programov za povečanje števila slovenskih tolmačev v Sloveniji in v institucijah Evropske unije in uvedba intenzivnih programov usposabljanja slovenskih tolmačev za uspešno opravljanje postopkov izbire v ustanovah Evropske unije.

Kazalnika:

- povečanje števila tolmačev v Sloveniji in v institucijah EU,
- število izvedenih programov usposabljanja za tolmače.

Ocenjena okvirna sredstva: 500.000 evrov.

Predvideni učinki: usklajeno prevajanje in potrjevanje terminologije na evropski ravni, izboljšanje položaja slovenščine v okviru Evropske unije.

Nosilca: MZZ, MIZŠ.

2. cilj: Podpora države pri uporabi slovenščine v kontekstu predsedovanja Slovenije Svetu EU v letu 2021

Ukrepi:

- zagotovitev povečanja prevajalskih zmogljivosti skladno s povečanim obsegom potrebnih prevajalskih storitev zaradi predsedovanja Slovenije Svetu EU;
- vzpostavitev modela za prevajanje sporočil za javnost na družbenih omrežjih;
- zagotovitev dodatnih ciljnih jezikovnih izobraževanj v državni upravi s strani Upravne akademije za potrebe predsedovanja Slovenije Svetu EU.

Kazalniki:

- skladno s povečanimi potrebami povečane prevajalske zmogljivosti,
- vzpostavljen model za prevajanje sporočil za javnost na družbenih omrežjih,
- število izvedenih izobraževanj.

Ocenjena okvirna sredstva: 1.000.000 evrov.

Predvideni učinek: omogočeno učinkovito predsedovanje Slovenije Svetu EU na podlagi vzpostavljenega prevajalskega modela.

Nosilci: MIZŠ, MZZ, MJU, MK.

SEZNAM KRATIC:

ARRS – Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
GSV – Generalni sekretariat Vlade Republike Slovenije
MDDSZ – Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MGRT – Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MI – Ministrstvo za infrastrukturo
MIZŠ – Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MJU – Ministrstvo za javno upravo
MK – Ministrstvo za kulturo
MKGP – Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
MNZ – Ministrstvo za notranje zadeve
MP – Ministrstvo za pravosodje
MZ – Ministrstvo za zdravje
MZI – Ministrstvo za infrastrukturo
MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve
SAZU – Slovenska akademija znanosti in umetnosti
SVZ – Služba Vlade Republike Slovenije za zakonodajo
UN – Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti
USZS – Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu
ZRC SAZU – Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti